

Філологія

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ФІЛОЛОГІЯ

SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT

PHILOLOGY

Випуск 2, 2021

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Редакційна колегія

Супрун В. М., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства, Національний університет водного господарства та природокористування (головний редактор)

Акімова А. О., кандидат філологічних наук, доцент, викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Гурко О. В., доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Добровольська В. В., доктор наук з соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри культурології та міжкультурних комунікацій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Лисинюк М. В., доктор філософії (061 Журналістика), доцент кафедри зв'язків із громадськістю та журналістики, декан факультету післядипломної освіти, Київський національний університет культури і мистецтв

Ляшенко (Накашидзе) І. С., кандидат філологічних наук, доцент кафедри філософії та українознавства, Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Павлюх М. В., кандидат наук із соціальних комунікацій, асистент кафедри міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка»

Полсжаєв Ю. Г., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування, Національний університет «Запорізька політехніка»

Росінська О. А., кандидат філологічних наук, доцент, заступник директора Інституту журналістики з науково-методичної та навчальної роботи, доцент кафедри журналістики та нових медіа, Київський університет імені Бориса Грінченка

Ситник О. В., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри мультимедійних технологій і медіадизайну Інституту журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Сокол М. О., кандидат філологічних наук, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Форманова С. В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Храбан Т. Є., кандидат філологічних наук, завідувач кафедри іноземних мов, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації

Царик О. М., кандидат філологічних наук, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій, директор Міжнародної школи комунікацій, Західноукраїнський національний університет

Чорнодон М. І., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри журналістики та соціальних комунікацій, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Konrad Kazimierz Szamryk, Doctor of Sciences, Professor, Department of Lexicology and Pragmalingwology, Department of Polish Language and Comparatistics, University of Bialystok (Bialystok, Poland)

Anna Mlynarczuk-Sokolowska, Doctor of Sciences, Professor, Faculty of Education, University of Bialystok (Bialystok, Poland)

Slavomír Gálík, prof. PhDr., Professor, Vice-Dean for Research and International Relations FMK UCM, University of St. Cyril and Methodius in Trnava (Trnava, Slovakia)

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 29.12.2021 (протокол № 8)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24775-14715P,
видане Міністерством юстиції України 21.04.2021 р.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689

Наукові праці МАУП. Філологія. 2021. Вип. 2. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 48 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку філології. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток філологічної науки в Україні.

ЗМІСТ

ФІЛОЛОГІЯ

Наталія ВАЙДИЧ ПЕДАГОГІЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ.....	5
Ангеліна ГОЯН ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ДИСКУРСІ ЕКОНОМІЧНИХ РУБРИК СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ПРЕСИ.....	10
Марина КУМΠΑН ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	15
Людмила МАЛЬЦЕВА АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ТЕКСТУ: СУБТЕКСТ СТАРОГО І НОВОГО ЗНАННЯ.....	19
Валентина СТРЕЛЬЧУК СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ДО ТЕОРІЇ ПИТАННЯ.....	24
Ірина ХОМЯКОВА ВИКЛАДАННЯ ТВОРЧОГО ПИСЬМА В ШКОЛІ (ВПРАВИ, ЩО ВИКЛИКАЮТЬ ІНТЕРЕС ДО НАВЧАННЯ).....	28
Яна ШВЕЦЬ ВЕРБАЛЬНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ В КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ДОМЕНІ «АРТУРІВСЬКА ЖІНКА».....	34

ЖУРНАЛІСТИКА

Yurii POLYEZHAYEV FUNCTIONAL PARADIGM OF TRAVEL MEDIA-TEXTS IN ENGLISH TRAVEL-JOURNALS....	38
Аліна САЇК МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ЕТНОПСИХОЛОГІЧНА ОЗНАКА КУЛЬТУРИ НАЦІЇ.....	43

CONTENTS

PHILOLOGY

Nataliia VAIDYCH PEDAGOGICAL SUPERVISION.....	5
Anhelina HOYAN THE FUNCTIONAL ASPECT OF IDIOMS IN THE DISCOURSE OF BUSINESS AND ECONOMY SECTIONS IN CONTEMPORARY GERMAN NEWSPAPER.....	10
Maryna KUMPAN THE USE OF THEATRICAL ACTIVITIES AS AN EFFECTIVE MEANS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN HIGH SCHOOL.....	15
Liudmyla MALTSEVA ADAPTATION OF THE EDUCATIONAL-SCIENTIFIC TEXT: THE SUBTEXT OF OLD KNOWLEDGE.....	19
Valentyna STRELCHUK COMPLEX SENTENCE IN MODERN ENGLISH: TO THE THEORY OF THE QUESTION.....	24
Iryna KHOMYAKOVA TEACHING CREATIVE WRITING AT SCHOOL (EXERCISES TO PROVOKE INTEREST TO LEARNING).....	28
Yana SHVETS VERBAL OBJECTIFICATION OF PRECEDENT PERSONALITIES IN THE CONCEPTUAL DOMAIN “ARTHURIAN WOMAN”.....	34

JOURNALISM

Yurii POLYEZHAYEV FUNCTIONAL PARADIGM OF TRAVEL MEDIA-TEXTS IN ENGLISH TRAVEL-JOURNALS....	38
Alina SAIK MENTALITY AS ETHNOPSYCHOLOGICAL CHARACTER OF NATION CULTURE.....	43

ФІЛОЛОГІЯ

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.1>
УДК 811

Наталія ВАЙДИЧ

вчитель англійської мови, середня загальноосвітня школа № 1, вул. Клубна, 2-А, с. Дачне,
Одеська область, Біляївський район, Україна, 67624
ORCID: 0000-0004-1955-5028

Nataliia VAIDYCH

English teacher, Secondary school № 1, st. Clubna, 2-A, village Dachne, Odessa region,
Bilyaiv district, Ukraine, 67624
ORCID: 0000-0004-1955-5028

ПЕДАГОГІЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

PEDAGOGICAL SUPERVISION

За Законом України «Про загальну середню освіту» заклади освіти покликані забезпечити адекватну готовність педагога до роботи в умовах особистісно орієнтованої освіти, що передбачає насамперед оволодіння сучасним інструментарієм вивчення особистості дитини і побудову навчально-виховного процесу на діагностичній основі. **Мета статті** – дослідження проблеми методики розвитку компонентів підготовки вчителя та учнів до співпраці в рамках ведення педагогічного спостереження. Визначено основні принципи функціонування педагогічного спостереження: цілеспрямованість, планованість, систематичність, об'єктивність, константність, контрольність. **Наукова новизна**. Новизна полягає у здійсненні історико-логічного аналізу поглядів на природу педагогічного спостереження; уточненні сутності і структури поняття «педагогічне спостереження»; розширенні інструментарію ведення педагогічного спостереження. **Висновки**. В ході дослідження було виявлено готовність вчителя і учнів до співпраці в межах ведення педагогічного спостереження. Був проаналізований стан даної проблеми в психолого-педагогічній науці; були вивчені чинники ефективності перебігу педагогічного спостереження.

Ключові слова: педагогічне спостереження, підготовка вчителя до проведення педагогічного спостереження, методика, компонент.

According to the Law of Ukraine "On General Secondary Education", educational institutions are designed to ensure adequate readiness of teachers to work in a person-centered education, which primarily involves mastering modern tools for studying the child's personality and building an educational process on a diagnostic basis. **The purpose** of the article is to study the problem of methods of development of components of teacher and student preparation for cooperation in the framework of pedagogical observation. The basic principles of functioning of pedagogical supervision are defined: purposefulness, plannedness, systematicity, objectivity, constancy, controllability. **Scientific novelty**. The novelty lies in the implementation of historical and logical analysis of views on the nature of pedagogical observation; clarification of the essence and structure of the concept of "pedagogical observation"; expanding the tools of pedagogical observation. **Conclusions**. The study revealed the willingness of teachers and students to cooperate in the framework of pedagogical observation. The state of this problem in psychological and pedagogical science was analyzed; factors of efficiency of a course of pedagogical supervision were studied.

Keywords: pedagogical supervision, preparation of the teacher for carrying out pedagogical supervision, technique, component.

Актуальність проблеми. За Законом України «Про загальну середню освіту» заклади освіти покликані забезпечити адекватну готовність педагога до роботи в умовах особистісно орієнтованої освіти, що передбачає насамперед оволодіння сучасним інструментарієм вивчення особистості дитини і побудову навчально-виховного процесу на діагностичній основі.

Актуальність порушеної проблеми, необхідність наукового пошуку ефективних шляхів професійного розвитку педагога зумовили вибір теми дослідження: «Педагогічне спостереження». Актуальність дослідження полягає в модернізації загальної середньої освіти. За своєю сутністю вона має глибинний характер і потребує професійної переорієнтації вчителя та учня на нові цілі, зміст, технології навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спостереження у теоретичних і практичних напрацюваннях педагогів і психологів (Б.П. Бітінас, Н.К. Голубєв, К. Інгенкамп, О.В. Киричук, Я.Л. Коломінський, Л.І. Кочетов, І.І. Прокоп'єв, О.Я. Савченко, В.А. Семиченко) постає як пріоритетний метод педагогічної діагностики. Саме педагогічному спостереженню віддаються переваги, коли йдеться про прогнозування результатів діяльності школярів, різнорівневе забезпечення навчально-виховного процесу, диференційований підхід у навчанні учнів, які відрізняються рівнем навченості і можливостями навчуваності, та інші аспекти реалізації ідей особистісно орієнтованого педагогічного впливу [1, с. 35]. Передісторією наукового підходу до вивчення дитини є багатовіковий досвід спостережень за дітьми, їхньою поведінкою, вчинками та вихованням. Упродовж всього історичного розвитку педагогічної думки простежується розуміння значущості спостереження у процесі вивчення особистості. У педагогічних поглядах А. Дістервега, В. Прейєра, Й.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К.Д. Ушинського спостереження розглядається як метод гуманістичної педагогіки, в центрі якої – особистість дитини та її розвиток.

Пріоритетність спостереження у порівнянні з іншими методами вивчення дитини простежується у педологічних дослідженнях П.П. Блонського, О.Ф. Лазурського, В.П. Кащенко, С. Холла та інших.

Дослідження джерельної бази з проблеми свідчить про те, що педагогічне спостереження має низку специфічних характеристик, аналізу яких присвячені роботи Л.І. Божович, Л.С. Виготського, Ф.М. Гоноволіна, І.А. Зязюна, Г.С. Костюка, Н.В. Кузьміної, Г.О. Люблінської, С.Д. Максименка, І.В. Страхова та інших.

Актуальність порушеної проблеми, необхідність наукового пошуку ефективних шляхів професійного розвитку педагога зумовили вибір теми дослідження: «Педагогічне спостереження». Актуальність дослідження полягає в модернізації загальної середньої освіти. За своєю сутністю вона має глибинний характер і потребує професійної переорієнтації вчителя та учня на нові цілі, зміст, технології навчання.

Новизна полягає у здійсненні історико-логічного аналізу поглядів на природу педагогічного спостереження; уточненні сутності і структури поняття «педагогічне спостереження»; розширенні інструментарію ведення педагогічного спостереження.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні методики розвитку компонентів готовності вчителя й учнів до співпраці в межах ведення педагогічного спостереження.

Відповідно до мети визначено основні завдання дослідження: проаналізувати стан проблеми, яка досліджується, у психолого-педагогічній науці; вивчити чинники ефективності перебігу педагогічного спостереження.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів – теоретичний аналіз і синтез філософських, психологічних і педагогічних досліджень з теорії і методики педагогічного спостереження, аналіз сучасних концепцій освіти; теоретичне моделювання педагогічних явищ. Вони взаємно доповнювали один одного і дали змогу визначити теоретичні основи досліджуваної проблеми.

Емпіричні методи: педагогічне спостереження, самооцінка, анкетування, тестування, бесіда. За результатами опрацювання філософських, психологічних, історико-педагогічних та інших джерел здійснено ретроспективний аналіз поглядів на природу педагогічного спостереження, розкрито його сутнісні характеристики, визначено об'єктивні та суб'єктивні чинники, які впливають на перебіг педагогічного спостереження у навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Метод спостереження є одним із основних емпіричних методів педагогічного дослідження, який полягає у систематичному і цілеспрямованому сприйнятті педагогічних явищ з метою вивчення їх специфічних змін у конкретних умовах, а також у пошуку змісту цих явищ [2, с. 43]. За його допомогою вивчають зовнішні прояви почуттів і поведінку вихованців у різних умовах їхнього життя та діяльності. Аналіз матеріалів, отриманих під час всебічного спостереження, дає можливість пізнавати думки й почуття, відносини й мотиви, настанови та інші недоступні для безпосереднього сприймання психічні компоненти, які дають змогу знаходити характерні тенденції розвитку особистості та колективу, намічати обґрунтовані шляхи управління ними, формувати необхідні духовні та морально-психічні характеристики.

«Спостереження стає методом тоді, коли воно не обмежується тільки констатацією, описом фактів, а має наукове пояснення, класифікацію», писали В.В. Ковальчук та Л.М. Моїсєєв [3, с. 132]. Перша ознака науковості методу спостереження – цілеспрямованість, наявність гіпотези. Цілеспрямованість спостереження – це визначення мети та завдань дослідження.

Вимоги методу об'єктивного спостереження:

- природність (типовість умов – вихованці не повинні знати, що за ними спостерігають);
- ведення щоденника спостереження;
- точне визначення об'єкта і предмета спостереження (найбільш важливі риси особистості, колективу);
- обмеження дослідником мінімальних ознак, які є предметом спостереження;
- вироблення дослідником конкретних критеріїв оцінки цих ознак;
- чіткість і тривалість спостереження.

Позитивна якість цього методу – природність вияву педагогічних явищ. Недоліки – пасивна позиція дослідника (він чекає, коли явище матиме місце); метод майже виключає психологічний аналіз, що знижує надійність висновків; обмежує виявлення причин; потребує багато часу.

Об'єктивна систематична фіксація різних педагогічних явищ є важливою характеристикою спостереження. Протоколювання, магнітний запис, фото- і кінозйомка, хронометраж і запис за допомогою спеціальної апаратури дають можливість накопичувати й зберігати факти, класифікувати їх, установлювати закономірні зв'язки між ними, робити узагальнення. Використовуються спостереження в різних формах. Воно може бути безпосереднім (здійснюється самим дослідником) і непрямим (дослідник узагальнює дані, отримані від інших осіб). Спостереження стає повним, коли фіксуються всі прояви психічної та педагогічної діяльності учня або групи учнів протягом часу (наприклад за семестр).

У педагогіці розрізняють просте (звичайне) спостереження, коли події фіксують збоку, і співучасне (включене) спостереження, коли дослідник, адаптуючись у середовищі, аналізує події начебто «зсередини» [4, с. 110].

Спостереження – процес складний: можна дивитись, але не побачити, спостерігати одне явище, а помітити інше. В педагогіці спостереження перетворюється на справжнє мистецтво. Тембр голосу, погляд, розширення чи звуження зіниць, ледь помітна зміна поведінки у спілкуванні з оточуючими та інші, найрізноманітніші, важко фіксовані реакції особистості, колективу можуть стати підґрунтям глибоких педагогічних висновків. Таким чином, спостереження є початковим і одним із найбільш поширених методів педагогіки.

Воно може розглядатися як самостійний метод, але частіше використовується спільно з будь-яким іншим, наприклад, бесідою, проведенням групового або індивідуального дослідження.

Результати досліджень, висновки спостереження за емоційно-вольовою сферою досліджуваного заносяться в індивідуальну карту. Отже, спостереження можна вважати науковим методом педагогічного дослідження лише у тому разі, коли воно не обмежується тільки констатацією фактів та зображенням їх, а стає основою наукового обґрунтування природи педагогічних явищ.

Сучасні погляди на педагогічне спостереження характеризуються розумінням його сутності як «можливості співробітництва дитини і вчителя», «шляху до пізнання людської особистості» (Л.С. Виготський).

У поглядах дослідників (Б.П. Бітінас, Ю.З. Гільбух, Н.К. Голубєв, К. Інгенкамп, Я.Л. Коломінський, С.Д. Максименко, О.Я. Савченко та інші) спостереження поставлено на реальний ґрунт педагогічної діагностики, що зумовило значне поглиблення та модернізацію його використання у педагогічній практиці.

У цілому розвиток підходів до розуміння сутності педагогічного спостереження позначено такими якісно визначеними характеристиками:

- відбулося переосмислення функцій спостереження: від констатації і фіксування фактів до діагностування та прогнозування педагогічних явищ. У зв'язку з чим педагогічне спостереження набуло статусу діагностичного методу;
- склався арсенал типів та видів спостереження;
- означилися роль і деякі елементи технології спостереження у педагогічному процесі;
- визначився інструментарій ведення педагогічного спостереження: засоби фіксації фактів, джерела збору інформації про дитину, методики обробки даних.

На основі теоретично-методологічного аналізу літературних джерел, практики застосування педагогічного спостереження у навчально-виховному процесі дано визначення педагогічного спостереження – як систематичної, планової і обмеженої в часі діяльності, яка спрямована на сприйняття, діагностування і прогнозування педагогічних явищ та забезпечення перебігу педагогічного процесу від визначення мети до отримання результатів.

Сферою використання педагогічного спостереження є царина навчально-виховного процесу, у якій воно покликане обслуговувати всі педагогічні явища – від їх зародження до завершення, від задумів до результатів реалізації, від діагностування до консультування і надання практичної допомоги батькам та учням. [7, с. 24]

На основі інтеграції даних філософської, психологічної та педагогічної літератури про педагогічне спостереження було визначено основні принципи його функціонування у педагогічній діяльності: цілеспрямованість, планомірність, систематичність, об'єктивність, константність, контрольність. Уточнено вимоги, які ставляться до діагностичного спостереження, а саме: об'єктивність, надійність, валідність.

Уміння спостерігати розглядається як складне утворення, до якого віднесено такі групи професійних умінь: конструктивні, перцептивні, діагностико-прогностичні і гностичні. Кожна група умінь тісно пов'язана із педагогічним сприйняттям, мисленням, увагою, уявою, інтуїцією (О.П. Болтунов, І.О. Зимня, С.Б. Єлканов, Г.А. Ковальов, Н.В. Кузьміна, Є.І. Рогов, О.Я. Савченко, В.А. Семиченко, В.О. Сластьонін, Н.Ф. Тализіна). Нові соціально-педагогічні умови й актуальні запити практики задають нову мету навчання і виховання – повернення до особистості учня, визнання його як суб'єкта педагогічного впливу, врахування особливостей реального розвитку кожного школяра, його потенцій.

Це зумовлює переорієнтацію вчителя на оволодіння інструментарієм вивчення особистості учня.

Для підтвердження теоретичної бази про педагогічне спостереження було проведено експеримент на базі Дачненської ЗОШ №1 Біляївського району Одеської області, в якому приймали участь учні 9–11 класів.

Внаслідок проведеної дослідно-експериментальної роботи було визначено такі рівні сформованості досліджуваної якості в учнів 9–11 класів: високий, середній, низький. Перед початком експерименту школярам було роз'яснено сутність терміну «педагогічне спостереження» і його значущість у співпраці вчителів з учнями. Учні було поділено на дві групи: експериментальну та контрольну.

Високий рівень готовності учня до ведення над ним педагогічного спостереження характеризується наявністю усіх показників у повному обсязі, а саме: прагненням до само-

вдосконалення, усвідомленістю значущості педагогічного спостереження як пріоритетного методу діагностики; бажанням допомогти вчителю; активною поведінкою на уроках.

Учні середнього рівня готовності до ведення педагогічного спостереження над ними мають позитивну мотивацію, усвідомлюють значущість педагогічного спостереження, але не прагнуть до самовдосконалення. Вони висловлюють бажання допомогти вчителю, але не ведуть себе активно на уроках.

Учні низького рівня готовності до ведення над ними педагогічного спостереження не усвідомлюють значущість цього методу. В них не спостерігається прагнення до самовдосконалення. На уроках взагалі не активні, бажання допомогти вчителю не висловлюють.

Кожний рівень готовності характеризується наявністю якісних і кількісних ознак.

За даними експериментальної частини дослідницької роботи, до вищого рівня готовності віднесено: учнів експериментальної групи – 6,0%; контрольної – 5,9%; до середнього – 25,6% (ЕГ), 25,2% (КГ); до низького – 68,4% (ЕГ), 68,9% (КГ).

У процесі експерименту, під час якого вивчалися судження учнів та їхня готовність до співпраці, було з'ясовано, що більшість з них засвоїли знання про явище педагогічного спостереження, однак це не мало значного впливу на готовність до співпраці з учителем.

Висновки і пропозиції. Отже, в ході дослідження було виявлено готовність вчителя і учнів до співпраці в межах ведення педагогічного спостереження. Був проаналізований стан даної проблеми в психолого-педагогічній науці; були вивчені чинники ефективності перебігу педагогічного спостереження.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у висвітленні зарубіжного досвіду використання педагогічного спостереження як діагностико-прогностичного методу; експериментальному відпрацюванні системи прийомів ведення педагогічного спостереження у різних вікових групах; формуванні культури педагогічного спостереження.

Література:

1. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ, 2001.
2. Спирин Л.Ф. Педагогический эксперимент в области воспитания. *Методы педагогического исследования* / Ред. В.И. Журавлев. Москва, «Просвещение», 1972. С. 34–61.
3. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004.
4. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения. Москва : Педагогика, 1974. 185 с.
5. Засобина Г.А. Практикум по педагогике. Москва, 1986.

6. Вірченко С.В. Сучасна філософія освіти, інноваційні методи формування майбутнього фахівця. Формування професіоналізму майбутнього фахівця в контексті вимог Болонського процесу: Мат. Міжнародн. наук.-практ. конфер. Одеса, 2008. С. 11–13.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Москва : Изд-во «Пинтер», 1999. 236 с.

References:

1. Fitsula, M.M. (2001). *Pedahohika: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh pedahohichnykh zakladiv osvity* [Pedagogy: A textbook for students of higher pedagogical educational institutions]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Spyryn, L.F. (1972). *Pedahohycheskyi eksperyment v oblasti vospytanyia. Metody pedahohycheskoho yssledovanyia* [Pedagogical experiment in the field of education. Methods of pedagogical research]. V.Y. Zhuravlev (Ed.) Moscow, "Prosveshchenye", P. 34–61 [in Russian].
3. Kovalchuk, V.V., Moisieiev, L.M. (2004). *Osnovy naukovykh doslidzen: Navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of scientific research: Textbook]. Kyiv: VD "Profesional" [in Ukrainian].
4. Ushinskiy, K.D. (1974). *Izbrannye pedagogicheskie sochineniya*. [Selected pedagogical works]. Moscow: Pedagogika, 185 p. [in Russian].
5. Zasobina, G.A. (1986). *Praktikum po pedagogike* [Workshop on pedagogy] Moscow [in Russian].
6. Virchenko, S.V. (2008). Suchasna filosofii osvity, innovatsiini metody formuvannia maibutnoho fakhivtsia. Formuvannia profesionalizmu maibutnoho fakhivtsia v konteksti vymoh Bolonskoho protsesu [Modern philosophy of education, innovative methods of forming a future specialist. Formation of professionalism of the future specialist in the context of the requirements of the Bologna process] *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Proceedings of the International scientific-practical conference* Odessa, P. 11–13 [in Ukrainian].
7. Rubinshteyn, S.L. (1999) *Osnovy obshchey psikhologii* [Fundamentals of general psychology]. Moscow: Publishing house "Pinter". 236 p. [in Russian].

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.2>

УДК 811.112.2'373.74

Ангеліна ГОЯН

асистент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства факультету іноземних мов, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, Україна, 58012

ORCID: 0000-0003-1993-5029

Anhelina HOYAN

Assistant Professor of German, General and Comparative Linguistics, Department of Foreign Languages, Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, Kotsyubynskoho str., 2, Chernivtsi, Ukraine, 58012

ORCID: 0000-0003-1993-5029

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ДИСКУРСІ ЕКОНОМІЧНИХ РУБРИК СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ПРЕСИ**THE FUNCTIONAL ASPECT OF IDIOMS IN THE DISCOURSE OF BUSINESS AND ECONOMY SECTIONS IN CONTEMPORARY GERMAN NEWSPAPER**

У статті досліджуються особливості застосування та основні прагматичні функції фразеологізмів у дискурсі економічних рубрик сучасної німецької преси. На основі статистичного аналізу встановлено, для яких видань живання фразеологізмів є найбільш характерним. **Метою** статті є дослідження функціонального аспекту фразеологізмів у дискурсі економічних рубрик сучасної німецької преси. **Наукова новизна.** Інтенсивний розвиток лінгвістики змусив мовознавців звернути увагу на роль різноманітних мовних одиниць і категорій у різних типах дискурсу. Адже, щоб пізнати його природу, необхідно пізнати властивості елементів, що його утворюють. Під поняттям «дискурс економічних рубрик преси» ми розуміємо всю сукупність текстів з економічної тематики, що проголошуються через засоби масової інформації. Фразеологічні одиниці (ФО) займають в цьому дискурсі помітне місце, оскільки несуть особливе комунікативне навантаження. **Висновки.** В результаті дослідження з'ясовано, що фразеологізми в економічних статтях несуть значне прагматичне навантаження: допомагають влучно описати економічну ситуацію та її учасників, схарактеризувати їх діяльність та стан справ, емоційно та виразно підкреслити й оцінити важливу інформацію у тексті, допомагають читачеві сформувати власну думку, яка, тим не менш, часто залежить від намірів журналіста, що вдало оперує експресивними ФО.

Ключові слова: фразеологізм, економічний дискурс, статистика.

The article examines the features of application and the main pragmatic functions of phraseology in the discourse of economic headings of the modern German press. Based on statistical analysis, it is established for which publications the use of phraseology is most characteristic. **The aim** of the article is to study the functional aspect of phraseology in the discourse of economic sections of the modern German press. **Scientific novelty.** The intensive development of linguistics has forced linguists to pay attention to the role of different language units and categories in different types of discourse. After all, to know its nature, it is necessary to know the properties of the elements that make it up. By the term "discourse of economic sections of the press" we mean the whole set of texts on economic issues, which are proclaimed through the media. Phraseological units (PH) occupy a prominent place in this discourse, because they carry a special communicative load. **Conclusions.** The study found that phraseology in economic articles carry a significant pragmatic load: help to accurately describe the economic situation and its participants, describe their activities and state of affairs, emotionally and clearly emphasize and evaluate important information in the text, help the reader to form their own opinion. which, however, often depends on the intentions of the journalist, who successfully operates expressive FD.

Keywords: phraseology, economic discourse, statistics.

Актуальність проблеми. У сучасному мовознавстві термін дискурс вже достатньо популярний і широко вживаний (А. Белова, О. Бессонова, Т. ван Дейк, К. Кусько, К. Кремш, І. Морозова, М. Полюжин, А. Приходько, Т. Скуратівська, Ч. Філмор та ін.). У найсучасніших дослідженнях дискурс розглядається як «специфічна для конкретної культури і соціуму мовна реалізація, яка конструє пев-

ний погляд на соціальне спілкування, як на символічне відтворення інтерсуб'єктивності» [6, с. 242]. Інше визначення характеризує дискурс як «сукупність мовленнєвих та мисленнєвих дій комунікантів, пов'язану з пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем та реконструкцією мовної картини світу продуцента реципієнтом» [2, с. 66]. Отже, в обох випадках дослідження дискурсу передбачає

вивчення не абстрактної мовної системи, а живої мови в умовах реального спілкування. Саме функціонування мови в реальному часі, просторі та соціальних умовах є дискурсом.

Метою статті є дослідження функціонального аспекту фразеологізмів у дискурсі економічних рубрик сучасної німецької преси.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивний розвиток лінгвістики змусив мовознавців звернути увагу на роль різноманітних мовних одиниць і категорій у різних типах дискурсу. Адже, щоб пізнати його природу, необхідно пізнати властивості елементів, що його утворюють. Під поняттям «дискурс економічних рубрик преси» ми розуміємо всю сукупність текстів з економічної тематики, що проголошуються через засоби масової інформації. Фразеологічні одиниці (ФО) займають в цьому дискурсі помітне місце, оскільки несуть особливе комунікативне навантаження. «Вони засвоюються краще, ніж вільні словосполучення з погляду розуміння буденного життя, оскільки вони влучніші, об'ємніші й переконливіші для сприйняття, тобто мають експресивніший вплив» [7, с. 94]. О. Селіванова, зі свого боку, вказує на інтердискурсивні властивості фразеологізмів, які здатні входити до складу будь-яких дискурсивних практик, конструювати їх та модифікувати [10, с. 121]. ФО, на відміну від лексем і стандартних словосполучень, позначають не стільки «фрагмент» дійсності, скільки дають йому оцінку і характеристику. Як відзначає О. Селіванова, «фразеологічні знаки вносять до комунікативного процесу цілий світ сенсів, особливу образність, виразність, експресивність, аксіологічність, що ґрунтуються на комплексі відчуттів та уявлень народу» [10, с. 12]. Власне факт високої образності і експресивності пояснює широке застосування фразеологізмів у публіцистиці.

З іншого боку, побутує думка, що мова ділової комунікації не передбачає вживання емоційної лексики, ніби вона є неметафоричною і буквально відображає дійсність та наміри комунікантів. І, тим не менш, будь-яке спілкування не може бути абсолютно позбавленим емоцій. Удавана відсутність емоцій часто вуалюється так званою ідіоматичністю, яка в цьому випадку розуміється як ускладненість, іншими словами – сконцентрованість, спосіб вираження змісту [1; с. 51]. Образність мовлення суб'єкта, який не прямо висловлює свої почуття, примушує адресата думати логічно, намагатися зрозуміти зміст сказаного. У мовленні ділових партнерів часто

присутня додаткова емоційна інформація, яка здебільшого виражається через загальновідоме метафоричне значення.

Дискурсивний аналіз статей економічного та комерційного спрямування також підтвердив, що подібні вирази, активно заповнюють цей мовний простір. До такого ж висновку дійшли у своїх працях й інші дослідники [4, с. 185; 8, с. 3]. Безперечно, у текстах ділового спрямування цілком виправданою є велика кількість штампів та рутинних виразів, адже офіційна сфера завжди передбачає певну шаблонність та безособовість. З іншого боку, ці ж самі тексти відзначилися великою фразеологічною насиченістю. Оригінальне пояснення цьому дає В. Карасик: «вживаючи кліше, мовець ніби надягає маску представника інституційної групи, але, водночас, фразеологічні одиниці є засобом самовираження мовця» [4, с. 186]. Матеріалом нашого дослідження слугували фразеологічні одиниці німецької мови, відібрані методом суцільної вибірки з наступних журналів та газет останніх п'яти років: “Die Zeit” [12], “Frankfurter Allgemeine Zeitung” [13] (FAZ), “Süddeutsche Zeitung” (SZ) [15], “Rheinischer Merkur” (RM) [14], “Der Spiegel” [11]. Загальний обсяг вибірки складає понад 5 мільйонів слів, серед яких зафіксовано 17 665 вживань фразеологічних одиниць.

Щоб статистично довести переважання того чи іншого виду ФО в економічних рубриках певної газети чи журнали ми скористалися статистичними методиками, а саме критерієм χ^2 та коефіцієнтом взаємної спряженості Чупрова (K), за допомогою яких можна визначити наявність зв'язків між певними явищами та міру цих зв'язків [5, с. 87]. Ми використовували формулу суми χ^2 для альтернативних (чотирипільних) таблиць, утворених двома рядками і двома стовпчиками, шляхом об'єднання рядків і стовпчиків у багатопільну таблицю: Величини коефіцієнта взаємної спряженості можуть отримувати значення від 0 до + 1, причому, чим більшим є цей показник, тим більшою вважається міра існуючого зв'язку між аналізованими явищами. Його значущість встановлюється відповідно до величини χ^2 [5, с. 91].

Серед досліджуваного матеріалу більше однієї п'ятої усіх фразеологізмів зафіксовано у статтях з економічної та комерційної тематики. Кількісні та статистичні результати подані в табл. 1 (порожні клітинки вказують на відсутність значущих статистичних зв'язків).

Як свідчать дані табл. 1, показники вживаності ФО у різних газетах суттєво

різняються між собою. Найменше фразеологізмів, пов'язаних з економічною тематикою зафіксовано у журналі

«Spiegel» (13%), що є цілком логічним, адже у журналі, який є переважно суспільно-політичним виданням, економічні рубрики є мало репрезентованими. Дещо більша кількість ФО зафіксована в економічних статтях тижневика «RM» (17%; 6,8 вживань ФО на 1 стор.). Проте найоб'ємніше фразеологізми представлені у щоденних газетах, де а, b, с, d – емпіричні величини чотирипільних таблиць, N – загальна кількість спостережень.

Для чотирипільних таблиць мінімальною величиною χ^2 , при якій зв'язок між явищами прийнято рахувати значимим, є величина 3,84 при $P = 0,05$. При рівні значущості $P = 0,01$ величина χ^2 повинна бути не меншою ніж 6,63. Загалом сполучення слів (явищ), міра зв'язку яких більша або рівна 3,84, можна вважати стандартними (стабільними) [5, с. 91].

Сума χ^2 є тим більшою, чим більше емпіричні величини відхиляються від теоретичних. Якщо отримані суми χ^2 при відповідних ступенях свободи перевищують критичні, то так звана нульова гіпотеза (про відсутність зв'язку між величинами) відхиляється.

Однак сума χ^2 дозволяє виявити лише наявність або відсутність зв'язку між досліджуваними величинами, але не показує ступінь цього зв'язку. Цю величину можна визначити за допомогою коефіцієнта взаємної спряженості Чупрова K для альтернативних таблиць:

$$K = \sqrt{\frac{\chi^2}{N}}$$

«SZ» (25,6 %) та «FAZ» (32,8 %) – в обох газетах вживається по 11 ФО на 1 сторінку. Статистичний аналіз виявив значимі зв'язки ФО в усіх виданнях крім «Zeit». Таким чином можна стверджувати, що вживання ФО є характерним для економічних рубрик наступ-

них видань: «Rheinischer Merkur», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Süddeutsche Zeitung» та «der Spiegel». Причому найбільш значущою є вживаність фразеологізмів у газеті «FAZ», де величина K виявляє найвищий показник (0,1).

Що ж стосується прагматичного аспекту аналізованих фразеологізмів, то їх основною функцією є привернення й утримування уваги, зацікавлення читача та здійснення впливу на нього. Уміло оперуючи образними фразеологічними одиницями, журналіст підкреслює важливу інформацію, робить логічний наголос на важливому, дає свою оцінку подіям та створює емоційно-експресивну виразність тексту.

Передовсім ФО є метафорами, що образно характеризують конкретну економічну ситуацію:

реалії економічної дійсності. Наприклад:

in einer Zwickmühle stecken [SZ, 24.03.09, с. – бути у складному становищі,

Tanz um das goldene Kalb [SZ, 21.03.09, с. 34] – танок навколо золотого бика; sich am eigenen Schopf aus dem Sumpf gezogen haben [FAZ, 23.03.09, с. 17] – витягти себе за волосся з болота.

2) поведінку учасників економічної діяльності по відношенню один до одного. Це може бути наприклад, допомога один одному:

j-n unter die Arme greifen [FAZ, 23.03.09, с. 18]; j-m auf die Sprünge helfen [SZ, 24.03.09,

с. 19] – підтримати кого-небудь, допомогти матеріально;

j-m den Rücken freihalten [SZ, 24.03.09, с. 28] – підстрахувати кого-небудь;

Або ж навпаки – пригнічення конкурентів:

– j-n in die Knie zwingen [SZ, 24.03.09, с. 28] – змусити кого-небудь впасти навко-

лішки;

– j-n zur Kasse bitten [FAZ, 24.03.09, с. 9]

вимагати гроші у когось, притягнути до відповідальності;

Таблиця 1

Частота вживаності ФО в економічних рубриках

Рубрика		RM	Zeit	FAZ	SZ	Spiegel	Усього
економіка	кількісно	766 (17%)	817 (20,8%)	1094 (32,8%)	855 (25,6%)	340 (13%)	3875 (22 %)
	статистично	$\chi^2 = 80,8$ K = 0,06		$\chi^2 = 283,1$ K = 0,1	$\chi^2 = 32$ K = 0,04	$\chi^2 = 137,5$ K = 0,08	
Усього		4472	3925	3336	3342	2590	17665

3) критика поведінки окремих учасників економічної діяльності. Наприклад:

die Manager schlagen über die Stränge [FAZ, 23.03.09, с. 12] – менеджери переходять усі межі;

4) характеристика учасників економічної діяльності та їхній стан справ: die alten Hasen [SZ, 28.03.09, с. 33] – старі зайці – для характеристики досвідчених спеціалістів у певній галузі;

fette Katzen [SP, 19.05.03, с. 86] – жирні коти образна характеристика багатих магнатів;
er ist die dickste Kuh in j-s Stall [SP, 27.01.03, с. 75] – найтовстіша корова у стайні – про людину, яка приносить комусь найбільший прибуток; Серед прикладів ФО економічних рубрик є багато таких, які містять в собі метафоричні порівняння, для влучнішої характеристики економічної ситуації. Це образи:

– транспорту, наприклад: etw. auf den Kurs bringen [SZ, 28.03.09, с. 38] – навести на курс; aus dem Ruder laufen [SZ, 28.03.09, с. 28];

– водної стихії: mit j-m in einem Boot sitzen [SZ, 21.03.09, с. 24] – сидіти з кимось в одно- му човні (бути пов'язаним з ким-н., бути в однаковому становищі); j-m das Wasser abgraben [FAZ, 28.03.09, с. 52] – підкопувати когось; j-m Wind aus den Segeln nehmen [SZ, 24.03.09, с. 20] – забирати у когось вітер з вітрил (заважати комусь);

– спорту: mit den Muskeln spielen [FAZ, 18.03.09, с. 21] – грати м'язами (показувати свою силу);

– гри у карти: gute Karten haben [FAZ 28.03.09, с. 19] – мати хороші карти; die Karten werden neu gemischt [FAZ, 18.03.09, с. 45] – наново змішувати карти.

Так само, для опису економічної ситуації часто використовуються економічні вирази, що прийшли у фразеологію з фахової мови, наприклад:

rote Zahlen schreiben [SZ, 28.03.09, с. 39] (rote Zahlen – ‘кількісні дані, що показують дефіцит балансу’ [Пророченко, Гавриць, с. 335]);

schwarze Zahlenschreiben [SZ, 21.03.09, с. 24] (відсутність дефіциту балансу). Обидва словосполучення вживаються для характеристики фінансового стану учасників економічної діяльності.

Отже, фразеологізми в економічних статтях несуть значне прагматичне навантаження: допомагають влучно описати економічну ситуацію та її учасників, схарактеризувати їх діяльність та стан справ, емоційно та виразно підкреслити й оцінити важливу інформацію у тексті, допомагають читачеві сформулювати власну думку, яка, тим не менш, часто залежить від намірів журналіста, що вдало оперує експресивними ФО.

Вживання ФО є характерним для економічних рубрик “Rheinischer Merkur”, “Frankfurter Allgemeine Zeitung”, “Süddeutsche Zeitung” та “der Spiegel” та не суттєвим у газеті “Zeit”. Найбільш статистично значущою є вживаність фразеологізмів у газеті “FAZ”, яка також відзначається найбільшою фразеологічною насиченістю.

Перспективу проведеного дослідження вбачаємо у виявленні модифікацій компонентного складу ФО економічних рубрик та виявленні особливостей функціонування ФО в інших видах дискурсу.

Література:

1. Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Аспекты теории фразеологии. Москва : Знак, 2008. 656 с. (Studia philologica).
2. Врабель Т.Т. Проблема визначення дискурсу і тексту. Стратегії нарративного дискурсу. *Проблеми романо-германської філології: збірник наукових праць*. Ужгород : ЛІРА, 2006. С. 64–72.
3. Гавриць В.І., Пророченко О.П. Німецько-український фразеологічний словник. Київ : Радянська школа, 1981. Т. I. 416 с. Т. II. 328 с.
4. Козлова Е.А. Эмоциогенные фрагменты картины мира экономики и бизнеса в фразеологической репрезентации. II *Международ. науч. конф. (Белгород, 7–9 сентября 2010 г.) : Фразеология, познание и культура : сб. докл. в 2 т.* Белгород : Изд-во БелГУ, 2010. Т.1. Фразеология и познание. 410 с. С. 185–189.
5. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике. Черновцы : Рута, 2004. 190 с.
6. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. Москва : Гнозис, 2003. 280 с.
7. Мізін К.І. Компаративна фразеологія : монографія. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2007. 168 с.
8. Пономаренко В.А. Фразеологические единицы в деловом дискурсе (на материале английского и русского языков) : автореф. дисс... канд. фил. наук. Краснодар, 2007. 20 с.
9. Селиванова Е.А. Синергетика фразеологического дискурса: параметры самоорганизации. *Фразеология, познание и культура: сб. докл. 2-й Международ. науч. конф. (Белгород, 7–9 сентября 2010 г.) в 2 т. : отв. ред. проф. Н.Ф. Алефиренко*. Белгород : Изд-во БелГУ, 2010. Т.1. : Фразеология и познание. 410 с. С. 117–121.
10. Селиванова О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти). Київ, Черкаси : Брама, 2004. 276 с.

11. Der Spiegel. № 5 від 27.01.03, № 21 від 19.05.03, № 19 від 05.05.03, № 20 від 12.05.03, № 2 від 10.01.05. 2004–2008 pp.
12. Die Zeit. №№ 5, 12, 43, 46, 51. 2004–2008 pp.
13. Frankfurter Allgemeine Zeitung. №№ 1–20. 2008–2009 pp.
14. Rheinischer Merkur. №№ 30, 31, 35, 37, 44, 45, 50, 51, 52. 2004–2006 pp.
15. Süddeutsche Zeitung. №№ 1–30. 2008–2009 pp.

References:

1. Baranov, A.N., Dobrovolskyi, D.O. (2008). *Aspekty teoryi frazeolohy [Aspects of phraseology theory]*. Moscow : Znak, 656 p. (Studia philologica). [in Russian].
2. Vrabel, T.T. (2006). Problema vyznachennia dyskursu i tekstu. Stratehii naratyvnoho dyskursu. [The problem of defining discourse and text. Strategies of narrative discourse]. *Problemy romano-hermanskoï filolohii: zbirnyk naukovykh prats – Problems of Romano-Germanic philology: a collection of scientific works*. Uzhhorod: LIRA, 2006. P. 64–72. [in Ukrainian].
3. Havrys, V.I., Prorochenko, O.P. (1981). *Nimetsko-ukrainskyi frazeolohichnyi slovnyk [German-Ukrainian phraseological dictionary]*. Kyiv: Radianska shkola, 1981. T. I. 416 p. T. II. 328 p. [in Ukrainian].
4. Kozlova E.A. (2010). Emotsiogennye fragmenty kartiny mira ekonomiki i biznesa v frazeologicheskoy reprezentatsii [Emotional fragments of the picture of the world of economics and business in phraseological representation]. *II Mezhdunarodnaya nauchnaya konferentsiya: Frazeologiya, poznanie i kul'tura: sbornik dokladov – II International Scientific Conference: Phraseology, Cognition and Culture: Collection of Reports*. Belgorod: Izd-vo BelGU. T.1. Frazeologiya i poznanie. 410 p. P. 185–189. [in Russian].
5. Levitskiy, V.V. (2004) *Kvantitativnye metody v lingvistike [Quantitative methods in linguistics]*. Chernovtsy: Ruta. 190 p. [in Russian].
6. Makarov, M.L. (2003). *Osnovy teorii diskursa [Foundations of the theory of discourse]*. Moscow: Gnozis. 280 p. [in Russian].
7. Mizin, K.I. (2007). *Komparativna frazeolohiia: monohrafiia [Comparative phraseology: monograph]*. Kremenchuk: PP Shcherbatykh O.V., 168 p. [in Ukrainian].
8. Ponomarenko, V.A. (2007). Frazeologicheskie edinit'sy v delovom diskurse (na materiale angliyskogo i russkogo yazykov). [Phraseological units in business discourse (based on the material of English and Russian languages)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Krasnodar. 20 p. [in Russian].
9. Selivanova, E.A. Sinergetika frazeologicheskogo diskursa: parametry samoorganizatsii. [Synergetics of phraseological discourse: parameters of self-organization]. *II Mezhdunarodnaya nauchnaya konferentsiya: Frazeologiya, poznanie i kul'tura: sbornik dokladov – II International Scientific Conference: Phraseology, Cognition and Culture: Collection of Reports*. Belgorod: Izd-vo BelGU. T.1. Frazeologiya i poznanie. 410 p. P. 185–189. [in Russian].
10. Selivanova, O. (2004). *Narysy z ukrainskoï frazeolohii (psykhokohnityvnyi ta etnokulturnyi aspekty). [Essays on Ukrainian phraseology (psychocognitive and ethnocultural aspects)]*. Kyiv, Cherkasy: Brama, 276 p. [in Ukrainian].
11. Der Spiegel. № 5 від 27.01.03, № 21 від 19.05.03, № 19 від 05.05.03, № 20 від 12.05.03, № 2, 10.01.05. 2004–2008.
12. Die Zeit. №№ 5, 12, 43, 46, 51. 2004–2008.
13. Frankfurter Allgemeine Zeitung. №№ 1–20. 2008–2009.
14. Rheinischer Merkur. №№ 30, 31, 35, 37, 44, 45, 50, 51, 52. 2004–2006.
15. Süddeutsche Zeitung. №№ 1–30. 2008–2009.

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.3>

УДК: 371.302.81+420+371.399

Марина КУМΠΑН

вчитель англійської мови та зарубіжної літератури (вища категорія),
Одеська приватна спеціалізована школа I–III ступенів «Гармонія», вул. Академіка Корольова, 67,
м. Одеса, Україна, 65122
ORCID: 0000-0004-1958-5028

Maryna KUMPAN

Teacher of English Language and Foreign Literature (Highest Category), Odessa private specialized school
of I-III degrees "Harmony", st. Academician Korolyova, 67, Odessa, Ukraine, 65122
ORCID: 0000-0004-1958-5028

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

THE USE OF THEATRICAL ACTIVITIES AS AN EFFECTIVE MEANS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN HIGH SCHOOL

Провідною задачею сучасної мовної політики є підвищення ролі естетичного виховання підростаючого покоління. Формування естетичної культури у процесі театралізованої діяльності є однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. **Метою статті** є вивчення проблеми впровадження театралізованої діяльності у процес навчання іноземної мови у старшій школі. Розкривається специфіка й зміст театралізованої діяльності учнів на уроках іноземної мови. **Наукова новизна.** Використання театралізованої діяльності в процесі викладання англійської мови розглядається нами як один із найважливіших засобів навчання, що сприяє розвитку природних здібностей учнів та підвищенню пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови. Своєю чергою вдосконалення театральних методик в навчальному процесі сучасного освітнього закладу передбачає знання вчителем театральної педагогіки та спроможність об'єктивно оцінювати свою роботу. У **висновках** зазначено про доцільність використання елементів театралізованої діяльності у процесі навчання іноземної мови. Така діяльність виявилася ефективним засобом навчання, який утворює особливу атмосферу у класі, робить процес вивчення англійської мови захопливим, приносить задоволення; викликає подальше бажання вивчати іноземну мову і удосконалюватися в ній.

Ключові слова: театралізована діяльність, шкільний театр, творчість.

The leading task of modern language policy is to increase the role of aesthetic education of the younger generation. The formation of aesthetic culture in the process of theatrical activities is one of the pressing problems of modern pedagogical science and practice. **The purpose** of the article is to study the problem of introducing theatrical activities in the process of learning a foreign language in high school. The specifics and content of theatrical activities of students in foreign language lessons are revealed. **Scientific novelty.** The use of theatrical activities in the process of teaching English is considered by us as one of the most important means of learning, which contributes to the development of natural abilities of students and increase cognitive interest in learning a foreign language. In turn, the improvement of theatrical methods in the educational process of a modern educational institution requires knowledge of theatrical pedagogy teacher and the ability to objectively evaluate their work. **The conclusions** indicate the feasibility of using elements of theatrical activities in the process of learning a foreign language. Such activities have proved to be an effective means of learning, which creates a special atmosphere in the classroom, makes the process of learning English exciting, fun; causes a further desire to learn a foreign language and improve in it.

Keywords: theatrical activity, school theater, creativity.

Актуальність проблеми. Провідною задачею сучасної мовної політики є підвищення ролі естетичного виховання підростаючого покоління. Формування естетичної культури у процесі театралізованої діяльності є однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. Дослідники підкреслюють, що саме мистецтво має високий естетично-виховний потенціал, оскільки вміщує ті гума-

нітарно-культурологічні, культуротворчі та естетико-етичні витоки, які необхідно виховувати в особистості.

У сучасному суспільстві спостерігається поступовий відхід від традиційної моделі викладання, в якій вчитель є ретранслятором знань, а учень його пасивним реципієнтом. Сьогодні виховні можливості навчального закладу зорієнтовані на розвиток природних обдарувань

дитини, її творчих здібностей. Тому використання театралізованої діяльності в процесі викладання англійської мови розглядається нами як один із найважливіших засобів навчання, що сприяє розвитку природних здібностей учнів та підвищенню пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови. У свою чергу, вдосконалення театральних методик у навчальному процесі сучасного освітнього закладу передбачає знання вчителем театральної педагогіки та спроможність об'єктивно оцінювати свою роботу. Зміни в навчальному процесі ставлять нові вимоги до діяльності вчителя, яка орієнтована на учня як культуротворчої особистості, і це викликає необхідність по-новому підійти до проблеми викладання іноземної мови в школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам використання театральних форм і методів роботи в навчанні та вихованні школярів присвячено дослідження багатьох вчених: В.В. Вульф, А.І. Капської, О.А. Комаровської, Г.О. Костюшко, Г.С. Лабковської, В.О. Лозового, Т.І. Люріної, Т.Г. Пені, С.О. Соломахи та ін.

Сама театралізована діяльність також була об'єктом низки досліджень. Особливий інтерес в аспекті театралізованої діяльності викликають праці, присвячені розвитку творчих здібностей дітей у театральній діяльності (О.П. Амадьєва, В. Силивон, Л.С. Фурміна), театралізованій діяльності дошкільників та молодших школярів (Л.В. Артемова, М. Буркіна, М. Маханева, Л.В. Серих), формуванню зв'язного мовлення дітей засобами сюжетно-рольової гри (В.Г. Захарченко), іграм-драматизаціям та театралізованим іграм (Н.С. Карпинська, В.І. Тютюник), формуванню творчої активності дітей в іграх по сюжетах літературних творів (Ю.Н. Косенко), взаємозв'язку зображальної та театральної діяльності в естетичному вихованні дітей (Е.Л. Трусова).

Метою роботи є вивчення особливостей використання театралізованої діяльності як засобу навчання іноземної мови у старшій школі.

Об'єктом нашого дослідження є театралізована діяльність, а предметом – процес використання театралізованої діяльності як ефективного засобу навчання іноземної мови у старшій школі.

Виклад основного матеріалу. Театральна діяльність визначається вченими (Н.В. Водолага) в межах художньо-мовленнєвої діяльності як засіб розвитку красивого, образного, літературного мовлення, що дозволяє дитині висловити своє ставлення до літературного образу, емоцій, увійти в роль, самостійно будувати зв'язне висловлювання; як засіб сприяння

більш глибокому засвоєнню художніх образів, усвідомлення змісту, ідеї художнього твору через сприймання театру, показаного вчителем або акторами [2].

Визначення театралізованої діяльності як театральної ігрової (О.П. Амадьєва) базується на сприйманні художніх творів із подальшим відтворенням змісту на виконавчому (інсценівки, театралізовані вистави) та на творчій імпровізаційній (театралізовані ігри: ігри-драматизації, ігри за сюжетами художніх творів) рівнях [1].

Доцільно наголосити, що специфічним видом активності учнів виступає шкільний театр, який не тільки розважає, але й естетично виховує, сприяючи вмінню співпереживати, створюючи відповідний емоційний настрій, та підвищує впевненість у собі. Спілкуючись в шкільному театрі, учні вчаться бути толерантними до однолітків, стриманими та зібраними. Театр формує в учнів цілеспрямованість, зібраність, взаємодопомогу. Театральні імпровізації сприяють умінню реалізувати свій потенціал [7].

Театр, відзначає І.А. Зязюн, – один з найяскравіших емоційних засобів, що формують смак дитини. Театр діє на уяву дитини різними засобами: словом, дією, зображувальним мистецтвом, музикою. Це синтез багатьох мистецтв, об'єднуювальну функцію яких виконує література. Хоча кожен вид мистецтва має свою специфіку відображення дійсності, проте загальним є матеріал, за допомогою якого митець створює єдиний художній образ. У літературі таким матеріалом є слово, у театрі – дія [4].

Н. Карпинська особливо відзначала вплив театралізованих вистав на розвиток виразності й образності мови молодших школярів, що проявляється в здатності до естетичного сприйняття мистецтва художнього слова, вмінні розрізняти інтонацію та особливості мовних зворотів. Для виконання ролі учень повинен володіти різноманітними виразними засобами (мімікою, жестами, виразною мовою) [5], а також мати певний запас слів на англійській мові, щоб у разі забуття тексту сказати роль своїми словами.

Впровадження театральних моделюючих підходів в процес викладання іноземної мови дозволяє зняти побоювання та інші негативні емоції у школяра, на що вказували Г. Лозанов, С. Роман та інші, та дає змогу активізувати розвивально-творчі можливості школярів в процесі набуття ними соціокультурного досвіду. Опановуючи театральні методики, педагог навчається «входити» в ситуацію, з'ясовувати психологічний стан і корегувати свій вплив стосовно зацікавлено-дійової позиції школярів в процесі навчання іноземної мови.

Основою створення такого підходу є три складових педагогічного процесу: «вчитель», «учень», «методика», які є взаємозалежними й взаємодоповнюючими. У сучасній ситуації, коли шкільна система не може більш будуватися на авторитарних принципах, педагогові необхідно знаходити в змісті навчального матеріалу, з яким він іде до учня, актуальні теми для того, щоб зробити привабливим та комфортним шкільний педагогічний процес. Вигадавши цікавий для дитини сюжет уроку, педагог зможе вдало реалізувати поставлену мету й тактику заняття, враховуючи особливості внутрішнього світу старшокласника та його творчий потенціал. Адже тільки розкриття творчих здібностей школяра дає можливість найбільш повно сформувати особистість дитини, визначивши цим її місце в педагогічному процесі школи та суспільства.

Творчість – це насамперед постійна напружена праця, яка полягає в пошуку нових результатів або засобів їх досягнення. Це основа людської культури, джерело всіх матеріальних і духовних цінностей, створених людиною протягом усієї історії свого існування. Творчість – це природжене прагнення людини вдосконалювати навколишній світ і самого себе, це відкриття, створення нового, яке ще не існувало, це прорив із повсякденного, рутинного, звичайного стереотипного мислення в нові «ще недосліджені області» [3]. «Творити, – відмічає Н. Лейтес, – значить створювати нове, більш красиве, більш якісне, більш ефективне, корисне, оригінальне» [6]. Таким чином, ми бачимо, що обов'язковими ознаками творчості, на думку вчених, є перетворення предметів і явищ навколишнього світу, новизна, оригінальність, отримані в процесі роботи.

І це все є присутнім в театралізованій діяльності. Насамперед школярі самі можуть впливати на вибір теми та розвиток сюжету, розподіл ролей й на створення ігрового образу, оскільки, створюючи ігровий образ, дитина не тільки виражає своє ставлення до обраного персонажу, але й зможе реалізувати свої творчі особисті якості. Однак при цьому роль вчителя не знижується, він повинен організувати творчий простір таким чином, щоб школярі змогли усвідомлено й природно «увійти в образ», використавши основні компоненти естетичної гри та створюючи «уявну» ситуацію. При цьому, необхідне співвіднесення власних пережитих відчуттів і емоцій з чуттєвим змістом твору мистецтва.

Доцільно зауважити, що з учнями старших класів можна театралізувати будь-які художні твори з культурної спадщини інших народів.

Це сприяє розвитку кросс-культурної грамотності, тобто здатності бачити загальне і різне в культурах мови, що вивчається, і своєї країни. Сучасне суспільство характеризується налагоджуванням зв'язків між державами, що вимагає більшої активізації знань про культурні реалії інших країн. Таким чином, використання театралізованої діяльності у процесі викладання іноземної мови безпосередньо залежить від набутих соціокультурних знань, які, в свою чергу, забезпечують входження школяра в соціокультурне середовище. Водночас, формування соціокультурного досвіду школяра обумовлене не тільки соціальним середовищем та його впливами, але й стосунками, які склалися в сім'ї, світом розваг, власних національних традицій та звичаїв інших народів. Так, вивчення автентичного матеріалу: віршів, казок, п'єс тощо та перетворення їх в театральне дійство в урочний та позаурочний час сприятимуть не лише вихованню в учнів поваги до людей та традицій іншої культури, але й будуть ефективним засобом у створенні передумов для формування іншомовної компетенції засобами театральної педагогіки. На основі вивченого передового досвіду, аналізу наукової та методичної літератури за темою дослідження нами була складена програма використання театралізованої діяльності в навчальному процесі, зміст якої вміщує тематику уроків за навчальним планом та сценарії вистав для шкільного театру. Уроки було розроблено так, щоб мотивувати учнів до процесу навчання, щоб вони були цікавими й актуальними, а завдання доступними. Найбільш цікавою та пізнавальною для школярів була підготовка до уроку, а власне: тематичний підбір та аналіз творів на іноземній мові, перегляд відеозапису твору та прослуховування аудіозаписів пісень, обговорення змісту твору; розподіл ролей; усунення фраз “He said” і “She said”, додавання імен перед своїм виступом; заміна коментарів про героїв, їх думок і відчуттів на діалог або дію, виконання вправ з артикуляції та ритміко-інтонаційне вправляння, створення колажів, масок, сценічних костюмів тощо. Так, наприклад, демонструючи відеофільм англійською мовою за сюжетом обраного твору, вчителю потрібно бути дуже обережним і чутливим до настрою учнів, їх готовності сприймати те, що відсутнє в рідній мові. Відеофільми, зафіксовані на плівці відеовистави англійських дітей для вчителя були найкращими помічниками у створенні підґрунтя для мотивації у підготовці до «Уроку на сцені». Найчастіше для вистав відбиралися твори вже знайомі учням старших класів, які вони читали та розбирали на уроках зарубіжної літератури і які найбільш

вразили їх. Крім того, значення мало те, щоб твір було написано відомим англійським автором або це був автентичний фольклорний матеріал, який виступає невичерпним джерелом фонових знань, оскільки узагальнює досвід багатьох поколінь. Такі твори надають учню можливість розуміти англійськомовного однолітця як носія іншої картини світу.

Завданням вчителя було перевести навчальний матеріал у драматичне дійство, привабити дітей імпровізацією та інсценізацією в процесі занять. Подібна інсценізація може бути лише невеликим епізодом уроку, але може розвиватись до пере-втілення в інший персонаж засобами сценічної дії, пантоміми, декораціями тощо. У цьому контексті робота вчителя була близька до роботи режисера з акторами в процесі репетицій як використання методу зміни ролевих позицій (Я – глядач; Я – діюча особа;

Я – Я; Я – інший), що сприяє розвитку гнучкості дитини й педагога, мобільному самовизначенню в новій ситуації.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна дійти висновку про доцільність використання елементів театралізованої діяльності у процесі навчання іноземної мови. Така діяльність виявилася ефективним засобом навчання, який утворює особливу атмосферу у класі, робить процес вивчення англійської мови захопливим, приносить задоволення; викликає подальше бажання вивчати іноземну мову і удосконалюватися в ній. А школярів, яких втомлює одноманітність повторень, беземоційність та несюжетність здобуття знань, вмотивовує така спеціальна подача учбового матеріалу, використання колективних форм пізнавальної діяльності, індивідуальний підхід в умовах групової взаємодії.

Література:

1. Аматыєва О.П. Діагностика та розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній діяльності. *Наука і освіта*. 1999. № 5. С. 77–80.
2. Водолага Н.В. Навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 : «Теорія та методика навчання (українська мова)». Одеса, 2001. 201 с.
3. Зворыкин А.О. разработке проблемы научного, творческого мышления. *Наука и жизнь*. 1967. № 1. С. 17–20.
4. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* (за ред. І. А. Зязюна). Київ, 2000. 636 с.
5. Карпинська Н.С. Сприймання дітьми літературних творів. Виразне читання вихователя. Гра-драматизація як засіб розвитку творчих здібностей дітей. *Дошкільна лінгводидактика : хрестоматія* / упоряд. А.М. Богуш. Ч. 2. Київ : Вища школа, 1999. С. 222–232.
6. Лейтес Н.С. Умственные способности и возраст. Москва : Педагогика, 1971. 280 с.
7. Силивон В. Развитие творчества детей в процессе игр-драматизаций. *Дошкольное воспитание*. 1983. № 4. С. 8–9.

References:

1. Amatieva, O.P. (1999). Diagnostyka ta rozvytok tvorchykh zdibnostei doshkilnykiv u teatralno-ihrovii diialnosti [Diagnosis and development of creative abilities of preschoolers in theatrical and play activities]. *Nauka i osvita – Science and education*. № 5. P. 77–80 [in Ukrainian].
2. Vodolaha, N.V. (2001). Navchannia rozpovidannia ditei starshoho doshkilnoho viku v teatralizovanii diialnosti [Teaching storytelling to older preschool children in theatrical activities]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
3. Zvorykyn, A. (1967). O razrabotke problemy nauchnogo, tvorcheskogo myshleniya. [On the development of the problem of scientific, creative thinking]. *Nauka y zhyzn – Science and life*. № 1. P. 17–20 [in Russian].
4. Ziaziun, I.A. (2000). Intelktualno-tvorchyi rozvytok osobystosti v umovakh neperervnoi osvity. Intellectual and creative development of personality in the conditions of continuous education. *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy – Continuing professional education: problems, searches, prospects*. I.A. Ziaziuna (Ed.) Kyiv, 636 p. [in Ukrainian].
5. Karpynska, N.S. (1999). Sprymannia ditmy literaturnykh tvoriv. Vyrazne chytannia vykhovatelja. Hra-dramatyzatsiia yak zasib rozvytku tvorchykh zdibnostei ditei [Children's perception of literary works. Expressive reading of the educator. Game-dramatization as a means of developing children's creative abilities]. *Doshkilna linhvodydaktyka: khrestomatiia – Preschool language didactics: textbook*. A.M. Bohush (Ed.). Ch. 2. Kyiv: Vyshcha shkola, P. 222–232 [in Ukrainian].
6. Leytes, N.S. (1971). *Umntvennye sposobnosti i vozrast* [Mental abilities and age]. Moscow: Pedagogika, 280 p. [in Russian].
7. Silivon V. (1983). Razvitie tvorchestva detey v protsesse igr-dramatizatsiy [Development of children's creativity in the process of dramatization games]. *Doshkol'noe vospitanie – Preschool education*. 1983. № 4. S. 8–9. [in Russian].

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.4>

УДК 8.81'25

Людмила МАЛЬЦЕВА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу,
Міжрегіональна Академія управління персоналом, вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна, 03039
ORCID: 0000-0003-3597-1141

Liudmyla MALTSEVA

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Philology and Translation, Interregional Academy of Personnel Management, Frometivska str., 2, Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0000-0003-3597-1141

**АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ТЕКСТУ:
СУБТЕКСТ СТАРОГО І НОВОГО ЗНАННЯ****ADAPTATION OF THE EDUCATIONAL-SCIENTIFIC TEXT:
THE SUBTEXT OF OLD KNOWLEDGE**

Стаття філологічного спрямування, оскільки являє собою дискурсивний аналіз тексту наукового стилю. Навчально-науковий текст розглядається як система субтекстів. Кожен субтекст реалізує в тексті свою пізнавальну задачу. **Мета статті** – вивчення сутності адаптації навчально-наукового тексту до навчально-педагогічної ситуації. У статті розкривається обсяг поняття «субтекст старого знання». **Наукова новизна.** Навчально-науковий текст є своєрідним типом наукового стилю. Ця своєрідність виражається в змістовній складності інформації, ускладненні або спрощенні структури тексту. Відзначено, що навчально-науковий текст орієнтується на масу одержувача інформації, і саме тому він є варіабельним щодо обсягу. У текстах досліджуваних нами навчальних посібників має місце полегшений виклад наукового матеріалу, що знімає змістовні труднощі, при цьому форма вторинного тексту особливо не відрізняється від форми похідного тексту. Як **висновок** у статті наголошується про основні принципи функціонування поняття «субтекст старого знання» в навчально-науковому тексті. Виділено і проаналізовано способи адаптації субтекста старого знання до вікових і психологічних особливостей учнів. Проаналізовано підручники з теоретичної граматики слов'янських, романських і германських мов з позиції адаптації субтекста старого знання.

Ключові слова: адаптація, навчально-науковий текст, субтекст старого знання, маркери.

An article of philological orientation, as it is a discursive analysis of the text of scientific style. Educational and scientific text is considered as a system of subtexts. Each subtext implements its cognitive task in the text. **The purpose** of the article is to study the essence of adaptation of the educational-scientific text to the educational-pedagogical situation. The article reveals the scope of the concept of "subtext of old knowledge". **Scientific novelty.** Educational and scientific text is a kind of scientific style. This originality is expressed in the content complexity of information, complication or simplification of the text structure. It is noted that the educational and scientific text focuses on the mass of the recipient of information, and that is why it is variable in volume. In the texts of the textbooks we study there is a simplified presentation of scientific material that removes meaningful difficulties, while the form of the secondary text does not differ much from the form of the derived text. As a **conclusion**, the article emphasizes the basic principles of the concept of "subtext of old knowledge" in the educational and scientific text. Ways of adaptation of the subtext of old knowledge to age and psychological features of pupils are allocated and analyzed. Textbooks on the theoretical grammar of Slavic, Romance and Germanic languages from the standpoint of adaptation of the subtext of old knowledge are analyzed.

Keywords: adaptation, educational-scientific text, subtext of old knowledge, markers.

Актуальність проблеми. Навчальний текст є складно організованою політекстуальною системою, яка реалізується через сукупність ознак, серед яких найважливішими виступають смислова і формальна цілісність, членимість, ієрархічність, а також зв'язок із середовищем.

Найбільш вивченою властивістю тексту є його структурність, що знаходить відображення у мовних засобах і особливих текстових одиницях, що піддаються вичленову-

ванню, інвентаризації та певній класифікації.

Відомо, адаптація навчально-наукового тексту полягає в пристосуванні наукового знання до нових дискурсивних умов, в даному випадку до навчально-педагогічної ситуації. Природно, і автор, і читач стикаються з функціональними змінами первинних параметрів тексту, тобто з скороченнями, спрощеннями або ускладненнями першоджерела.

Мета статті полягає у дослідженні адаптації одного з субтекстов онтологічного аспекту

епістемічної ситуації, а саме субтекста старого знання в навчально-науковому тексті. Завдання статті – проаналізувати підручники з теоретичної граматики слов'янських і романо-германських мов з позиції адаптації субтекста старого знання; виділити основні способи адаптації субтекста старого знання.

Виклад основного матеріалу. Навчально-науковий текст як елемент епістемічної ситуації є складовою ланкою системи текстів з певної дисципліни і, отже, повинен розкривати коло її основних понять в їх логіко-смісловій ієрархії. ННТ зазвичай відповідає програмним вимогам певного етапу навчання (мається на увазі тезаурусна замкненість смислових полів наукової спеціальності).

Навчально-науковий текст являє собою досить своєрідний тип наукового стилю. Ця своєрідність виражається в змістовній складності інформації, ускладненні або спрощенні структури тексту. Як відомо, навчально-науковий текст орієнтується на масу одержувача інформації, і саме тому він є варіабельним щодо обсягу. У текстах досліджуваних нами навчальних посібників має місце полегшене виклад наукового матеріалу, що знімає змістовні труднощі, при цьому форма вторинного тексту особливо не відрізняється від форми вихідного тексту. Тут немає важких для розуміння і засвоєння емоційно-образних і суб'єктивно-оцінних засобів, відсутні іностілевіє включення. Домінують найбільш типові для наукового стилю мовні засоби.

Слід зазначити, що традиційно адаптація наукового тексту проявляється у спрощенні термінологічної системи, в широкому використанні загальнолітературної лексики, у вживанні слів в їх прямих, предметно-логічних значеннях, в наявності великої кількості абстрактної лексики (переважно іменників), в обмеженості словникового складу, в відборі та використанні лексичних засобів. Слід звернути увагу на те, що адаптації має підлягати не тільки нове знання, але і старе, оскільки вдало підібраний навчально-науковий текст може не тільки легко надати наукову інформацію, а й сприяти її швидкому засвоєнню.

Навчально-наукові тексти ми відносимо до вторинних текстів адаптуючого типу. Адаптуючі тексти створюються з метою пристосування первинного мовного твору до нових умов його використання. Очевидно, мається на увазі, що первинний текст буде абсолютно незрозумілий адресатам, тому його необхідно пристосувати, іншими словами, «підігнати» під фонові знання і мовну картину світу реципієнтів. Природно, в процесі адаптації автентичний текст зазнає змін як на лексичному,

морфологічному, так і на синтаксичному рівні. Єдина умова створення адаптованих текстів – інформаційне ядро повинне залишатися без змін.

Крім цього, необхідно враховувати, що такий елемент дискурсу, як образ адресата, також є однією з умов якісного процесу адаптації наукового тексту до педагогічної ситуації. Очевидно, що навчально-наукові тексти розраховані на певну цільову аудиторію читачів, отже, адаптація побудована на скороченні обсягу первинного наукового тексту і зміні його семантичної структури. Більш того, має бути розгорнення і деталізація текстотворювальних концептів.

Саме тому можна говорити про необхідність адаптації всіх складових онтологічного аспекту епістемічної ситуації: субтекста нового знання, старого знання і прецедентного субтекста. У даній статті ми розглянемо адаптацію субтекста старого знання до навчально-педагогічної ситуації.

Є. Баженова виокремила субтексти восьми типів:

- 1) субтекст нового знання (представлення нового наукового знання);
- 2) методологічний субтекст (уявлення способів отримання, обґрунтування і розвитку нового знання);
- 3) субтекст старого знання (представлення старого знання, пов'язаного з новим знанням);
- 4) прецедентний субтекст (представлення старого знання як культурного знака);
- 5) субтекст оцінки (вираження оцінного ставлення автора);
- 6) субтекст авторизації (вираження психологічного ставлення автора до старого знання, нового знання і способів його отримання);
- 7) субтекст адресації (керування увагою адресата, членування наукової інформації);
- 8) периферійний субтекст (узагальнене уявлення змісту основного тексту з метою задоволення інформаційних запитів адресата).

Аналізуючи субтексти, ми виявили вказівки на інші "тексти в тексті", наприклад, іностілевіє субтекст (епіграф з художнього твору), субтексти іншої знакової системи (формули, графіки, діаграми, малюнки, фотографії і т. д.).

Субтекст старого знання – це уявлення в тексті вже вивченої інформації, яка безпосередньо пов'язана з новим знанням. Не варто недооцінювати його значимість в навчально-науковому тексті, тому що він систематизує вже вивчену інформацію, допомагає адресату орієнтуватися в новому знанні, відіграючи роль фундаменту для нової інформації.

У субтекстах старого і нового знання реалізується онтологічний аспект, так як саме ці два субтекста в їх діалектичному взаємозв'язку репрезентують предметний зміст авторської концепції і актуалізують її передумови.

Субтекст нового знання тісно пов'язаний з методологічним субтекстом, призначення якого у свідомій категоріальній концептуалізації предмету і методу дослідження, експлікація перспективи і парадигми вивчення об'єкта і принципів викладу. Методологічний субтекст своїми одиницями інкрустує весь текст, забезпечуючи уявлення міститься в ньому інформації саме як наукового знання і репрезентуємо методи, способи і шляхи отримання, розвитку і обґрунтування нового знання.

Методологічний субтекст включає іменники – загальнонаукові поняття: *концепція, проблема, завдання, питання, ідея, принцип, підхід*, а також дієслова і їх синтаксичні деривати, що позначають ментальні дії суб'єкта по відношенню до предмету дослідження: *аналізувати (аналіз), виявити (виявлення), довести (доказ), вивчати (вивчення)* і т.п.

Потрібно відзначити, що методологічний субтекст відображає теоретичні підходи до вирішення проблеми, а також методику і принципи аналізу конкретного матеріалу.

Ми можемо назвати такі функції субтекста старого знання в навчально-науковому тексті:

1. Актуалізація опорних знань;
2. Систематизація вивченої інформації;
3. Закріплення вивченого матеріалу;
4. Створення основи для вивчення нової інформації;
5. Впровадження інформації в «фонд активних знань» реципієнта.

У досліджуваних нами навчально-наукових текстах можна виділити такі способи адаптації, як чергування і узагальнення.

Чергування є найбільш поширеним способом реалізації субтекста старого знання, який полягає в тому, що в одному реченні або абзаці можуть одночасно зустрічатися як субтекст нового знання, так і субтекст старого. Таке використання вже відомої реципієнтам інформації пояснюється тим, що створення УНТ неминуче пов'язане з критичним засвоєнням, а також інтерпретацією наукової інформації. Кожен науковий текст входить до складу метанаукової комунікації, отже, він стає суб'єктом інтертекстуальної взаємодії. Нове наукове знання посідає своє місце в науці і згодом старіє. Як тільки інформація закріпилася у «базі знань» учнів, вона перестала бути новою, але водночас її постійно вилучають із цього фонду, щоб бути основою для наступної

порції знань. Отже, в навчально-науковому тексті ми можемо спостерігати постійне чергування субтекстов нового і старого знання. І дійсно, в досліджуваних нами УНТ старе знання постійно перетинається з новим, що дозволяє постійно актуалізувати і систематизувати опорні знання:

«У порівнянні з іншими частинами мови дієслово має найбагатший набір граматичних категорій. Іменники і прикметники мають три граматичні категорії (роду, числа і відмінка), числівники мають лише категорію відмінка. У дієслова є сім граматичних категорій. Це в свою чергу обумовлює розгалужену систему граматичних форм дієслова» [13, с. 131].

З прикладу видно, як автор, представляючи в тексті нову інформацію, відсилає читача до вже вивченої, щоб старе знання вкоренилося в свідомості учнів. В даному прикладі засобом вираження старого знання є речення: *«Імена іменники і прикметники мають три граматичні категорії (роду, числа і відмінка), числівники мають лише категорію відмінка»*. Це речення складається з уже вивченої інформації та вводиться в текст у вигляді порівняння. Порівнюються *граматичні категорії* вже вивчених частин мови (іменник, числівник) і досліджуваного (дієслово).

Узагальнення – це висновки і підведення підсумків в навчально-науковому тексті. Використовується для закріплення і систематизації вивченого матеріалу. Цей вид адаптації займає завершальне місце в будь-якому тексті, проте без узагальнення не може обійтися жодне досліджуване явище, оскільки навчально-науковий текст є засобом акумуляції знань.

Отже, інформація, що накопичилася в УНТ, повинна зазнавати якусь систематизацію. Така конкретика простежується в досліджуваних нами підручниках з теоретичної граматики іноземних і східнослов'янських мов, де субтекст старого знання впроваджений не тільки в текст, але і представлений окремим параграфом, який розбитий на пункти: *«Таким чином, категорії відмінка, роду і числа іменника та прикметника не однотипні. В іменнику вони є засобом відтворення позамовної дійсності, їх граматичні значення семантично вмотивовані; щодо прикметника, то його іменні категорії є похідними, базою для них служать категорії іменника»* [3, с. 101].

В даному випадку засобом вираження старого знання є окремий абзац, розміщений в кінці параграфа, який включає в себе коротку інформацію, досліджувану раніше. Такий субтекст старого знання, який складається з

двох об'ємних речень, спрямований на систематизацію досліджуваних знань.

Маркерами субтекста старого знання в навчально-науковому тексті можна назвати:

– дієслова, що позначають ментальність дії, найчастіше зі значенням думки, мови, сприйняття, а також форми інфінітива: *нагадаємо, згадаємо, запам'ятаємо, як уже було сказано, слід нагадати*: «Comme on l'a dit, la valeur des formes du pluriel de la personne a sa spécificité» [5, с. 56]. Як вже було сказано, значення форм множини першої особи має свою специфіку;

– модальні слова з позитивною значенням: *як відомо, очевидно, без сумніву, дійсно*: «As is known, modern Perfect Tenses are formed by means of the auxiliary verb to have followed by the past participle of the notional verb» [4, с. 89]. Як відомо, сучасні завершені часи формуються за допомогою допоміжного дієслова *мати*, після якого слід основний дієслово. У старо-англійській мові ...

Таким чином, розглянувши систему субтекстов на матеріалі підручників з французької мови, ми можемо зробити висновок про

те, що, взаємодіючи на загальнотекстовому рівні, субтексти інтегруються в єдину політекстуальну систему, забезпечуючи змістову цілісність і композиційну впорядкованість навчального твору. Вони виконують текстоутворювальну функцію і формують політекстуальну смислову структуру цілого навчального твору, надаючи поліфонічності і багатомірності його змісту. Смысл тексту не впливає, однак, з простої суми смислів субтекстов, які, на відміну від цілого тексту, позбавлені завершеності. Цей смысл надбудовується над субтекстами, інтегруючи їх загальним авторським задумом в завершене поліструктурне ціле.

Узагальнюючи вищезазначене, робимо висновок: субтекст старого знання – це «фундамент» нового знання. Він є обов'язковим атрибутом будь-якого УНТ. Субтекст старого знання має свій набір способів адаптації навчально-наукового тексту до нових дискурсивних умов, а також до потреб учнів. Чергування і узагальнення є основними способами адаптації субтекста старого знання в навчально-науковому тексті.

Література:

1. Баженова Е.А. Научный текст как система субтекстов : автореф. дисс. ... д. филол. наук : спец. 10.02.01. «Русский язык». Екатеринбург, 2001. 42 с.
2. Баженова Е.А. Научный текст в аспекте политекстуальности. Пермь : Изд-во Пермского ун-та, 2001. 272 с.
3. Безпояско О.К. Грамматика української мови. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
4. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка. Москва : Высш. шк., 1983. 383 с.
5. Васильева Н.М. Французский язык. Теоретическая грамматика. М : Высш. шк., 1991. 298 с.
6. Габидуллина А.Р. Учебно-педагогический дискурс. Горловка : ГГПИИЯ, 2009. 292 с.
7. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Москва : Добросвет, 2000. 832 с.
8. Головин Б.Н. Роль терминологии в научном и учебном общении. Термин и слово. Нижний Новгород : Изд-во ГГУ им. Н.И.Лобачевского, 2000. 127 с.
9. Данилевская Н.В. Место оценки в чередовании старого и нового знания (на материале научного текста). *Филологические науки*. 2005. № 4. С. 60–69.
10. Носонович Е.В. Методическая аутентичность учебного текста : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Москва : РГБ, 2003. 178 с.
11. Раевская Н.Н. Теоретическая грамматика современного английского языка. Київ : Высш. шк., 1976. 304 с.
12. Торсуева И.Г. Текст как система, структурно-семантические единицы текста (на сопоставительной основе французского и русского языков). Москва : МГПИИЯ, 1986. 289 с.
13. Шанский Н.М. Современный русский язык. Словообразование. Морфология. Москва : Просвещение, 1987. 256 с.

References:

1. Bazhenova E.A. Nauchnyiy tekst kak sistema subtekstov : avtoref. diss. ... d. filol. nauk : spets. 10.02.01. «Russkiy yazyik». Ekaterinburg, 2001. 42 s.
2. Bazhenova E.A. Nauchnyiy tekst v aspekte politekstualnosti. Perm: Izd-vo Permskogo un-ta, 2001. 272 s.
3. Bezpozasko O.K. Grammatika ukrayinskoYi movi. KiYiv: LibId, 1993. 336 s.
4. Bloh M.Ya. Teoreticheskaya grammatika angliyskogo yazyika. Moscow: Vyissh. shk., 1983. 383 s.
5. Vasileva N.M. Frantsuzskiy yazyik. Teoreticheskaya grammatika. Moscow: Vyissh. shk., 1991. 298 s.
6. Gabidullina A.R. Uchebno-pedagogicheskii diskurs. Gorlovka: GGPIIYa, 2009. 292 s.
7. Gak V.G. Teoreticheskaya grammatika frantsuzskogo yazyika. Moscow: Dobrosvet, 2000. 832 s.

8. Golovin B.N. Rol terminologii v nauchnom i uchebnom obschenii. Termin i slovo. Nizhniy Novgorod: Izd-vo GGU im. N.I. Lobachevskogo, 2000. 127 s.
9. Danilevskaya N.V. Mesto otsenki v cheredovanii starogo i novogo znaniya (na materiale nauchnogo teksta). *Filologicheskie nauki*. 2005. # 4. S. 60–69.
10. Nosonovich E.V. Metodicheskaya autentichnost uchebnogo teksta : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.02. Moscow: RGB, 2003. 178 s.
11. Raevskaya N.N. Teoreticheskaya grammatika sovremennogo angliyskogo yazyika. Kyiv: Vyssh. shk., 1976. 304 s.
12. Torsueva I.G. Tekst kak sistema, strukturno – semanticheskie editsyi teksta (na sopostavitel'noy osnove frantsuzskogo i russkogo yazyikov) / I. G. Torsueva. Moscow: MGPIYa, 1986. 289 s.
13. Shanskiy N.M. Sovremennyy russkiy yazyik. Slovoobrazovanie. Morfologiya. Moscow: Prosveschenie, 1987. 256 s.

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.5>

УДК 81'367.335.1

Валентина СТРЕЛЬЧУК

аспірант кафедри граматики англійської мови, Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082

ORCID: 0000-0004-1993-5029

Valentyna STRELCHUK

Postgraduate student of the Department of English Grammar, Odessa National I. I. Mechnikov University, st. Dvoryanska, 2, Odessa, 65082

ORCID: 0000-0004-1993-5029

**СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ
В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ДО ТЕОРІЇ ПИТАННЯ****COMPLEX SENTENCE IN MODERN ENGLISH:
TO THE THEORY OF THE QUESTION**

Стаття присвячена проблемі складносурядного речення в сучасній англійській мові. Об'єктом дослідження є складносурядне речення. Предмет дослідження статті – теоретичне висвітлення складносурядного речення в сучасній англійській мові. Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена неоднорідністю трактування поняття сурядності та сурядного речення в сучасній англійській мові. **Метою** дослідження є окреслення кола проблем сурядного зв'язку та складносурядного речення. **Наукова новизна.** Найбільш виразно усі суперечності лінгвістів щодо сурядності проступають крізь призму визначень складносурядного речення. Хоча більшість лінгвістів визнають правомірність існування складносурядного речення, однак у розумінні сутності цього явища серед них не спостерігається. У **висновку** зазначено, що проаналізовані визначення складносурядного речення не лише суперечать одне одному, але й містять внутрішні протиріччя, зокрема, порушення такого закону формальної логіки, як закон тотожності та закон несуперечливості.

Ключові слова: грамика, сурядний зв'язок, паратакис, складносурядне речення.

The article is devoted to the problem of compound sentences in modern English. The object of research is a compound sentence. The subject of the article is the theoretical coverage of a compound sentence in modern English. The urgency of the studied problem is due to the heterogeneity of interpretation of the concept of coherence and coherent sentence in modern English. **The aim** of the research is to outline the range of problems of conjunctive communication and complex sentence. **Scientific novelty.** Most clearly, all the contradictions of linguists regarding coherence appear through the prism of definitions of a compound sentence. Although most linguists recognize the legitimacy of the existence of a compound sentence, there is no unanimity in understanding the essence of this phenomenon among them. **The conclusion** states that the analyzed definitions of a compound sentence not only contradict each other, but also contain internal contradictions, in particular, violations of such a law of formal logic as the law of identity and the law of consistency.

Keywords: grammar, conjunction, parataxis, compound sentence.

Актуальність проблеми. Наша стаття присвячена проблемі складносурядного речення в сучасній англійській мові. Об'єктом дослідження є складносурядне речення. Предмет дослідження статті – теоретичне висвітлення складносурядного речення в сучасній англійській мові. Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена неоднорідністю трактування поняття сурядності та сурядного речення в сучасній англійській мові. Метою дослідження є окреслення кола проблем сурядного зв'язку та складносурядного речення.

Метою дослідження є окреслення кола проблем сурядного зв'язку та складносурядного речення.

Виклад основного матеріалу. Найбільш виразно усі суперечності лінгвістів щодо сурядності проступають крізь призму визначень складносурядного речення.

Передусім слід відзначити, що деякі лінгвісти взагалі не визнають такого явища, як складносурядне речення. На це, зокрема, вказує М.Я. Блох, хоча сам не поділяє цієї точки зору. Аргументом проти наявності у мові складносурядного речення є, як вказує вчений, «штучність» самого поняття «складносурядне речення», «розробленого під шкільним впливом письмового мовлення» [5, с. 334]. Хоча більшість лінгвістів визнають правомірність існування складносурядного речення, однак у розумінні сутності

цього явища серед них не спостерігається. Розбіжності починаються вже зі спроб дати назву самому явищу. Більшість авторів, як ми переконалися в результаті вивчення теоретичних джерел, все ж схиляється до назви «складносурядне речення» (Т.А. Барабаш [2, с. 229], О.А. Солопова, В.Н. Жигadlo, О.І. Федоренко, хоча у поодиноких випадках можна зустріти також і такі назви, як «паралельні клаузи» («parallel clauses») або «подвійне речення» («double sentence») (Дж. Колерсон, Дж. Ленган, відповідно).

Наступним дискусійним аспектом, який стосується розбіжностей у термінології, є назва складових частин складносурядного речення. Найпоширенішою назвою є термін «клауза» (Л.В. Каушанська, Н.М. Раєвська, Л.А. Козлова, В.Н. Жигadlo, Дж. Ленган та ін.). Зустрічаються в цьому значенні також такі терміни, як «речення» (Л.С. Бархударов [3, с. 387–388]), «просте речення» («simple sentence») (В.Ю. Парашук, Дж. Ленган, «базове речення» («base sentence») (М.Я. Блох [5, с. 335]), «компоненти» (В.Н. Ярцева, Л.Ю. Левицький, «безпосередньо-складові» («immediate constituents») (Н.М. Раєвська), «предикативні одиниці» (Н.А. Кобріна) «предикативні синтагми» (Т.А. Барабаш [2, с. 229]) тощо.

Однак найбільш суттєві відмінності у поглядах лінгвістів на складносурядне речення виявляються у визначеннях останнього, які умовно можна згрупувати наступним чином: формальні, семантичні, та «змішані».

Група формальних визначень речення є найчастотнішою. До цієї групи належать, зокрема, визначення Дж. Деланті, Л.С. Бархударова [3, с. 387], А.С. Саакян та ін.

Проте, незважаючи на перевагу у кількості, значна частина визначень цієї групи містять «порочне коло», а отже, взагалі виникає питання стосовно доцільності їх наведення.

Прикладом такого визначення може слугувати визначення О.В. Александрової, згідно з яким «складносурядне речення» це речення, «що містить дві чи більше клаузи, поєднані сурядним зв'язком» [1, с. 186]. Аналогічні визначення зустрілися у таких авторів, як Дж. Деланті, В.Л. Каушанська, О.В. Ємельянова. При цьому, що саме слід розуміти під «сурядним зв'язком», ці автори не роз'яснюють, що теж не сприяє розумінню цих визначень.

На цьому тлі вигідно виділяється визначення Л.С. Бархударова, який не просто вказує на наявність між «двома чи більше реченнями» «сурядного зв'язку», а й конкретизує поняття «сурядність».

«Складносурядним реченням, – вказує цей лінгвіст, – є складне речення, яке складається з двох чи більше речень, які знаходяться між собою у сурядному зв'язку, тобто граматично рівноправних» [3, с. 387–388].

Ще більшою конкретністю вирізняються й визначення А.С. Саакян та Н.М. Раєвської, які роблять наголос на таких формальних ознаках складносурядного речення, як «еквівалентність безпосередніх конститuentів», «синтаксична незалежність» та, як наслідок, – «рівність за рангом», хоча що означає «рівність за рангом» вони не пояснюють. Невелика група граматистів вважають визначальною рисою сурядного речення наявність сполучника. Це такі лінгвісти як Дж. Деланті та Дж. Іствуд.

Усі визначення так званого змішаного типу вказують як на синтаксичні, так і на семантичні ознаки складносурядного речення. При цьому деякі науковці не розкривають сутності семантичного аспекту, обмежуючись констатацією останнього. Для цих визначень характерні фрази на кшталт: «структурно-семантична єдність» (Т.А. Барабаш [2, с. 229], В.Н. Жигadlo [10, с. 305]), «тісний смисловий зв'язок складових одиниць складно-сурядного речення» (В.Н. Ярцева).

У інших визначеннях (їх менше) семантичний аспект розкрито. На думку О.А. Солопової, «основною ознакою» складносурядного речення є те, що воно «віддзеркалює хід думки, тобто зміст кожної наступної клаузи співвідноситься зі змістом попередньої». Л.М. Волкова вважає, що змістом клаузи є «незалежна пропозиція», яка є «рівнозначною» іншим пропозиціям у складі речення, адже продовжує свою думку цей граматист, «взята окремо клауза втрачає частину свого значення і перетворюється на інше речення» [7, с. 174].

М.Я. Блох вказує на близькість або розмитість зв'язку між «віддзеркаленими подіями» [5, с. 334]. Що стосується формального аспекту т.зв. «змішаних визначень», то тут точки зору лінгвістів не відзначаються особливою оригінальністю: усі, без винятку, дослідники роблять наголос на ідеї синтаксичної єдності складносурядного речення, водночас тлумачачи її по-різному. Досить розповсюдженим є погляд, згідно з яким чільна та наступні клаузи є нерівними за синтаксичним статусом. Провідником цієї точки зору є, зокрема, О.А. Солопова, на думку якої складносурядне речення має дві основні синтаксичні ознаки: по-перше, чільна клауза відіграє лідируючу роль, кожна ж наступна клауза приєднується до попередньої; по-друге, клаузи послідовно зафіксовані.

На відміну від О.А. Солопової, М.Я. Блох під формальним аспектом складносурядного речення розуміє, передусім, те, що воно утворює «поліпредикативну єдність». Однак це не виключає, на думку дослідника, лідируючої ролі у складносурядному реченні чільної клаузи. Більше того, підкреслює М.Я. Блох, «поділ на «чільну» танаступні» клаузи є сутнісним не лише з точки зору поверхневої структури речення (порядку клауз), але з точки зору семантико-синтаксичного змісту: саме наступна клауза містить у своєму складі сполучникові слова, що, певною мірою, робить її певною мірою залежною, хоча й в іншому сенсі, ніж підрядна залежність» [5, с. 335]. Аналогічної точки зору дотримується й Л.М. Волкова, яка, підкреслюючи «більшу структурну незалежність чільної клаузи» по відношенню до «наступних», на відміну від інших лінгвістів, аргументує це таким структурним чинником, як наявність у складі останніх «анафоричних займенників, які вказують на попередню клаузу чи її складові». Окрім цього, залежність наступних клауз може виявлятися в тому, що вони «можуть бути еліптованими», а також «можуть також містити у собі слова-замісники» [7, с. 174]. Деякі лінгвісти, однак, не визнають лідируючої ролі першої клаузи. О.С. Ахаманова та Т.А. Барабаш основною формальною ознакою складносурядного речення вважають синтаксичну «рівноправність, синтаксичну «незалежність» [2, с. 229].

До цієї групи лінгвістів умовно можна віднести В.Н. Жигadlo, який, говорячи про «незалежність» складових частин складносурядного речення, все ж застерігає проти того, щоб називати їх «абсолютно рівноправними». На думку цього вченого, клаузи складносурядного речення відзначаються саме граматичною незалежністю (попри наявність сполучників та сполучникових слів у другій та наступних клаузах). Що ж

стосується «абсолютної рівноправності», то клаузи не можуть бути такими, оскільки «зміст і структура другої частини, приєднаної сполучниковим чи безсполучниковим зв'язком до першої частини, зумовлені змістом останньої». Як бачимо, проаналізовані вище визначення не лише суперечать одне одному, але й містять внутрішні протиріччя, зокрема, порушення такого закону формальної логіки, як закон тотожності та закон несуперечливості.

Висновки. Найменш численними виявилися визначення семантичного типу, авторами яких є такі вчені, як Дж. Колерсон, Дж. Ленган, Б.С. Хаймович та Б.І. Роговська, В.Ю. Паращук та Л.Ф. Грицюк.

Як і вище проаналізовані групи визначень, семантична група, теж є досить розмаїтою. Дж. Колерсон, наприклад, характеризує складносурядне речення як «серію клауз, що репрезентують серію поєднаних повідомлень». Під «повідомленнями» автор, напевне, розуміє «події», оскільки далі, пояснюючи вживання сполучників «and» та «and then» у цьому типі речень, він послуговується саме цим терміном: «події, що трапляються одна за одною». При цьому, як бачимо, у першому випадку наголос робиться на смисловій єдності подій, у другому ж – на хронології їх протікання. Складносурядне речення відображує «події» й у визначенні Б.С. Хаймовича, однак, на відміну від попередніх авторів, – у їх «природному порядку». На думку В.Ю. Паращука та Дж. Ленгана, складносурядне речення – це поєднання двох «ідей». При цьому В.Ю. Паращук зауважує, що в реченні відношення між цими ідеями не є обов'язково вираженими, тоді як Дж. Ленган, навпаки, наголошує на «тісній близькості» цих «ідей».

У світлі вищезгаданого стає очевидним, що проблема визначення складносурядного речення не є вирішеною та потребує подальшого поглибленого дослідження.

Література:

1. Александрова О.В. Современный английский язык. Морфология и синтаксис = Modern English grammar. Morphology and syntax : учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению 031000 и специальности 031001 – Филология / О.В. Александрова, Т.А. Комова. Москва, 2007. 224 с.
2. Барабаш Т.А. Грамматика английского языка. Москва : ЮНВЕС, Лист, 2001. 256 с.
3. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов, Д.А. Штелинг. Москва : Высш. школа, 1981. 423 с.
4. Берман И.М. Грамматика английского языка. Киев : Вища шк., 1977. 294 с.
5. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка English grammar = A course in theoretical English grammar : учеб. для студентов, обучающихся по направлению подгот. дипломир. специалистов «Лингвистика и межкультурная коммуникация». 4-е изд. испр. Москва : Высш. шк., 2003. 423 с.

6. Бузаров В.В. Практическая грамматика разговорного английского языка = Essentials of conversational English grammar : учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности «Лингвистика и межкультурная коммуникация». 3-е изд., стер. Москва : Академия, 2010. 411 с.

References:

1. Aleksandrova, O.V. (2007) *Sovremennyy angliyskiy yazyk. Morfologiya i sintaksis [Modern English grammar. Morphology and syntax]*: textbook for students of higher educational institutions studying in the direction 031000 and specialty 031001 – Philology. Moscow. 224 p. [in Russian].
2. Barabash, T.A. (2001) *Grammatika angliyskogo yazyka [English grammar]*. Moscow. 256 p. [in Russian].
3. Barkhudarov, L.S. (1981) *Grammatika angliyskogo yazyka [English grammar]*. Moscow. 423 p. [in Russian].
4. Berman, I.M. (1977) *Grammatika angliyskogo yazyka [English grammar]*. Kyiv. 294 p. [in Ukrainian].
5. Blokh, M.Ya. (2003) *Teoreticheskaya grammatika angliyskogo yazyka [English grammar = A course in theoretical English grammar] Textbook for students studying in the direction of training graduates “Linguistics and intercultural communication”*. 4th ed. Revised. Moscow. 423 p. [in Russian].
6. Buzarov, V.V. (2010) *Prakticheskaya grammatika razgovornogo angliyskogo yazyka = Essentials of conversational English grammar. Textbook for students of higher educational institutions studying in the specialty “Linguistics and intercultural communication”*. 3rd ed. Moscow. 411 p. [in Russian].

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.6>

УДК 373.5.016:81'243

Iryna KHOMYAKOVA

Teacher of the Highest Category, Methodologist, Teacher of English, Secondary school № 1 named after O.V. Suvorov, st. Shkilna, 57, Izmail, Odessa region, Ukraine, 68600
ORCID: 0000-0003-1967-5018

Ірина ХОМЯКОВА

вчитель вищої категорії, методист, вчитель англійської мови ЗНЗ № 1 ім. О. В. Суворова, вул. Шкільна, 57, м. Ізмаїл, Одеська обл., Україна, 68600
ORCID: 0000-0003-1967-5018

**TEACHING CREATIVE WRITING AT SCHOOL
(EXERCISES TO PROVOKE INTEREST TO LEARNING)****ВИКЛАДАННЯ ТВОРЧОГО ПИСЬМА В ШКОЛІ
(ВПРАВИ, ЩО ВИКЛИКАЮТЬ ІНТЕРЕС ДО НАВЧАННЯ)**

The article offers a set of particular tasks and exercises which help a teacher of English as a foreign language to inspire the learners for effective creative writing. Teachers are aware that their pupils have different learning abilities and they are to find a balance which helps and encourages both gifted and average children. Moreover we should keep in mind that rather a big group of pupils are slow enough, accordingly, they need and deserve teachers' attention. We'd like to share some exercises on developing writing activities, both in poetry and essay writing, which encourages pupils' participation through creativity, imagination and writing. At all ages people want to know as much as possible about themselves and the way others perceive them. Creative writing helps us all discover the world we live in.

Keywords: creativity, writing, limerick, listed poem, herring-bone associations technique, creative visualization.

Стаття пропонує набір конкретних завдань та вправ, які допомагають вчителю англійської мови як іноземної надихнути учнів на ефективне творче письмо. **Мета** дослідження – дослідити викладання творчого письма в школі та визначити вправи, які викликають інтерес до навчання. **Наукова новизна.** Вчителі усвідомлюють, що їхні учні мають різні навчальні здібності, і вони повинні знайти баланс, який допомагає та заохочує як обдарованих, так і середніх дітей. Більше того, слід пам'ятати, що досить велика група учнів досить повільна, відповідно, вони потребують і заслуговують на увагу вчителів. Ми хотіли б поділитися деякими вправами щодо розвитку письменницької діяльності як у віршах, так і в есе, що заохочує участь учнів за допомогою творчості, уяви та письма. У будь-який вік люди хочуть знати якомога більше про себе і про те, як інші сприймають їх. Творче письмо допомагає нам усім відкрити світ, в якому ми живемо. У **висновку** зазначено, що запропонований набір конкретних завдань та вправ допоможе вчителю англійської мови як іноземної надихнути учнів на ефективне творче письмо.

Ключові слова: креативність, письмо, лімерик, вірш із переліком, техніка оселедцевих кісток, творча візуалізація.

The urgency of the problem. Teachers are aware that their pupils have different learning abilities and they are to find a balance which helps and encourages both gifted and average children. Moreover we should keep in mind that rather a big group of pupils are slow enough, accordingly, they need and deserve teachers' attention. We'd like to share some exercises on developing writing activities, both in poetry and essay writing, which encourages pupils' participation through creativity, imagination and writing. At all ages people want to know as much as possible about themselves and the way others perceive them. Creative writing helps us all discover the world we live in.

The aim of the study – investigate teaching creative writing at school (exercises to provoke interest to learning).

Presenting main material. Life proved that students need to be exposed to activities, which give them independence & autonomy, help them to increase their awareness of how to study more effectively, thus raising their motivation & improving or strengthening their friendship relations with classmates & native speakers. We bring up pupils & students through asking for their emotions, arguments & opinions in order to stimulate skills necessary for brainstorm topics, debate issues, express views & comment on the opinions of others, etc., to love Nature & Human Beings, encouraging their desire and ability to protect both. That is why we focus on socio-political, historical, cultural and moral aspects of English-speaking countries through debates, creative writing, making translations of the best

samples of the of English-speaking countries poetry into the pupils' mother tongue.

The following exercises, which are described and analyzed below, will inspire every pupil or student in your class to actively participate in creative writing and have fun doing it. Just try these types of exercise and activities, and find that your students will, surely, like them. Creative writing has been mentioned above as one of the crucial points of the teaching-learning process. To begin with, we should keep in mind certain levels in writing skills. They are: controlled writing (elementary level), guided writing (descriptions, completing, gap filling, substitutions, writing to model tasks) and at last free writing (letter, story, description writing tasks, etc.) the highest point, that is independent or free writing is the top of creative work. We can suggest some exercises and share the experience on successful creative writing. It is very important to attract students' attention and to motivate them so various extraordinary tasks are suggested.

Poets are known to use images (an image is a mental picture in words) when they write poems. The five kinds of images are based on sight, sound, touch, taste and smell. If you want to write a good poem and "eat" it, don't forget to both compare and discuss the similarities and differences between the humans and nonhumans.

Comparisons add special flavour to the poem on the topic "Cooking". Do you remember them?

as hungry as a bear
as free as a bird
as weak as a kitten
as flat as a pancake
as pretty as a picture
as old as the hills
as wise as an owl
as strong as an ox
as high as the moon
as high as a kite

Your own comparisons will attract special attention.

In your topic sentence you usually begin with the theme of the poem. In the rest of the paragraphs you suggest details about each element of the theme. The title is of special importance. It tells us that the theme (the fruit) is symbolic. It makes a hint that we're going to enjoy a juicy, ripe, nutritious piece of fruit. You may for instance invite the reader to lick it. When you do it, you're sure there's nothing to throw away – no stem or core, or rend or pit, or seed or skin. In other words, every word in your poem is important and necessary.

Writing tasks

Step 1

Controlled Writing (copying)	
copy (letters, words, sentences)	find words in one word
look and write	make up as many words as you can using the letters of one word
label	crosswords

Step 2

Guided Writing (a lot of input from the teacher)	
describe a picture using key words	reorder words
complete sentences	substitution
fill in	altering writing to model
answer the questions	correct the facts
dictation	gap filling
find words in a puzzle, write them in columns according to categories	making plans to stories

Step 3

Independent (Free) Writing	
a letter to a pen friend	greeting cards
a shopping list	composing riddles
puzzles	writing paragraphs
games	acrostics
stories	instructions
recipes	descriptions
invitations	writing articles

Steps of Independent (free) Writing

Choose a topic (e.g. My Family).

List words on the topic.

e.g.: Words on the topic

My Family		
Parents	Devotion	Picnicing
Sister(s)	Friendliness & kindness	Outdoor games
Grandparents	Hobbies	Work about the house
Watching TV	Happiness	Family traditions
Brother(s)	Family reunions	Computer games
Reading & discussion	Gardening	Jokes

List or group important facts.

Use your list or group of facts to help you write.

5. Write sentences on the topic. Spell words the best you can. Revise.

Read aloud.

Does it sound?

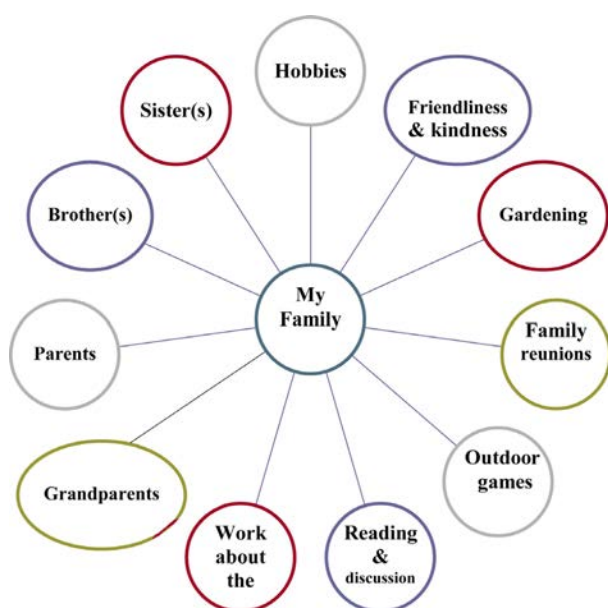
Make changes.

Check.

Capitals

Punctuation

Spelling
Publish
Make a neat copy.
– Share it with others.

Training exercises:

Don't be afraid to make rhymes to the words, like: Fun– run

Wall-hall-fall Cloud –loud Fight –night Park -dark Goose – loose

Where –hair, etc.

An ode to an object

You may ask the students to write short answers, one below the other, to the following questions or prompts.

Name an object you'd like to write about. Write two adjectives to describe it.

Where it is. Repeat its name. What is it doing? How is it doing? Repeat where it is.

Repeat two adjectives. Add two more adjectives. Repeat the name again.

Example:

The Moon

Bright and silver In the night sky. The moon

Spinning through space Silently, slowly

In the night sky. Bright, silver Shinning but lost The moon. Guided poems

Calendar colours – Images can create moods and impressions about the seasons, e.g. August is yellow.

Butter's melting on sweet corn.

Write a brief image of your own for each month of the year.

(Month) is (colour)

(an idea for the colour and the season)

When you have images for all twelve months, use them to make a poetry calendar or, as a

group, combine images about the same months or seasons.

List Poems

Use single words to create a picture about a topic. Students brainstorm words about a topic. The board is filled with words and then the class selects the 7 best words which are written under each other to form the list poem.

Example:

Green Warm Butterflies Swing set Biker

No snow Rain

The "herring-bone" of associations

This exercise allows activating quickly words taken from several associative fields. The exercise begins with a starting word the function of which can be performed by any noun. Below the starting

word one should write down in a column other nouns produced from it by random association. After 20–30 seconds a testee has to "switch" over to a new column: from the first column one takes a word, for example the third one, and, uses it as a starting word, write down the word derived from it by association. Then, using the second column, one should make a new switch, and this should be done 5–6 times within 2–3 minutes. Commands for switching are to be given by the teacher.

Example:

The starting word is LAMP.

lamp flat master task flowers

glass furniture paint need rendezvous light house novelty gift gladness room repair money idea friend evening guest time work shop comfort meeting dirt patent queue

Younger children can perform this task orally by answering questions asked by their teacher. The questions can be as follows: what words are you recalling when you hear the word "wind"? Perhaps, a "snowflake". Who or what are the friends of these words? The same exercise can be performed as a pictorial "dictation".

The process of generating associations allows understanding the essence of an object better, since it reveals connections and relations of the object with its surroundings.

At considering associative complexes, we can distinguish two trends, which are: relations according to metonymic type (such as location, contiguity) and metaphoric ones (similarity) [1].

The analysis of associative fields form the exercise. The herring-bone shows where the word "comes from":

by contiguity (elements of supper systems, parts of the system);

by similarity (according to different features);

by emotional significance.

Using consciously the mechanism of search for associative ties, one can set the task to control associations and perform this exercise more completely and “volumetrically”.

A story with words from the “herring-bone” Naturally, one can add other words, too, as the herring-bone consists exclusively of nouns. The words from the herring-bone can be arranged in any sequence; one can also freely change their grammatical form. As regards genre, it can be a sketch, a detective or a fantastic story, a tragedy, or any synthetic genre. One can, having acquired certain experience in writing such stories (one should remember that a story should be written within 3-5 minutes), set a purposeful task, for example to invent a tale to the whole group. To develop speaking habits and skills of establishing associations among objects and phenomena, the task can be complicated: invent a story based upon words from the herring-bone trying to use as many words as possible.

Working with the word is an important factor of developing personality as well as emotional and conscious attitude to the language.

Writing poetry is a technique which combines poetry with speaking and listening skills. Students interview one another and then put the information into the form of a poem.

Portraits in Poetry Example:

Title – name the person

Line 1 – 2 adjectives linked by a conjunction (and, or, but);

Line 2 – gerund that describes what the person does;

Line 3 – another gerund that describes what the person does;

Line 4 – still another gerund that describes what the person does;

Line 5 – 2 adverbs describing how the person does the things mentioned;

Line 6 – participle(s) (gerund) describing your attitude to the person;

My Granny

Tender and thoughtful Bringing up her grandchildren

Helping them to suit this great world Cooking pies and cakes that are so tasty and nutritious

Doing it with all her love and devotion Doing it with all her heart and kisses back. This structure has a variety of uses from practicing vocabulary and grammar to expressing opinions. This activity is popular with intermediate and advanced pupils. Pupils make choice of a person who is significant in their life and bring them to life on paper.

Limericks

Another type of poetry that is of British origin is a limerick, which is a humorous poem with five lines, the first two lines having the same final sound as the last line (AA BBA rhyme structure). They have 8-10 syllables per line. It is useful to work with rhyming words (or even the use of a rhyming dictionary) to help pupils find connections between words and ideas. Limericks are very good to start speaking about Ireland, the country this kind of a poem originates from. (Limerick, by the way, is one of the four most important cities of Ireland). This activity reinforces imagination skills

of pupils preparing them for a society that values creative ideas.

Edward Lear (1812-1888) is considered to be the founder of Limericks. The following limericks are the creation of Sir Edward Lear.

There was an Old Man with beard, Who said,
“It is just as I feared!”, - Two Owls and a Hen,
Tour Larks and a Wren,
Have all built their nests in my beard!”

There was a Young Lady of Niger Who smiled
as she rode on a tiger. They returned from the ride
With the lade inside

And the smile on the face of the tiger.

Acrostics

These are the poems in which a person, a place or a thing is chosen and for each letter of the word a horizontal or vertical word is created. This structure is a great way to promote restudying of the new vocabulary that is based on the unit or the topic they have been discussing. This kind of task can both be done in class or at home.

Christmas

C – is for Candy to please boys and girls

H – is for Holly with red berries bright

R – is for Reindeer that gallop and prance

I – is for Ice, so shining and clear

S – is for Snow that falls silently down T –
is foe Turkey so tender and brown M – is for
Mistletoe shining like wax

A – is for Apple that hangs on the tree

S – is for Snowmen built in the gardens

Alphabet

A was an Apple pie M Mourned it

B Bit it N Nodded it

C Cut it O Opened it

D Dealt with it P Peeped it

E Eats it Q quartered it

F Fought for it R Run for it

G Got it S Stole it

H Had it T Took it

I Inspected it U Upset it J Joined it V Viewed
it K Kept it W Warned it

L Longed for it XYZ and all wished for a
piece in hand

Ways to Exercise Creative Visualization

Teachers are aware that their pupils have different learning abilities and they are to find a balance which helps and encourages both gifted and average children. Moreover, we should keep in mind that rather a big group of pupils is slow enough, accordingly, they need and deserve the teachers's attention. At all ages people want to know as much as possible about themselves, the way others percept them. The suggested visualization provides a way to see oneself through other people's or peer's eyes.

Find below some guidelines and types of exercise to provoke learners' interest to creative writing in a sequence of respective tasks.

Creative Visualization: The Cube

Step one: Picture a desert. The first thing that comes to young mind may be a real desert you know, or it may be a fantasy of a desert. Either one is fine.

Step two: Now imagine a cube. Do you see it? How big is it? What color? Does it look smooth or rough to the touch? What's it made of, can you tell? Is it hollow or solid? Write down at least five vivid adjectives that describe your cube.

Step three: Now, picture a ladder. What is it made of? Is it a stepladder or a straight ladder?

Does it have a lot of rungs or just a few rungs?

Step four: Imagine a horse. What kind of a horse do you see? What color is it? Is it wearing a saddle or not? Is it a race horse, or a work horse?

Step five: The fifth visualization is a storm.

Where do you see it? What kind of storm is it? Does it affect the cube, the ladder, or the horse?

Step six: Finally, there are flowers. Are they clustered or scattered? Are they many, or just a few? Where are they? What colour are they, what kind are they?

The "interpretation" of your "walking dream":

The desert is the world as you see it. Your desert's hospitality reflects your view of the world.

The cube is you. Your list of adjectives describing you! The physical qualities of your cube correspond to your sense of self.

The ladder represents your friends. It could be a description of a good friend, or relate to the kinds of friends you prefer.

The horse is your ideal partner. Your horse's behavior resembles your partner's.

The storm is trouble, (and challenge can be positive).

The flowers are children.

Are you ready to learn about yourself? The suggested answers might interest you.

The Cube

If your cube is... ..you are...

Black stylish, mysterious, guarded, self-contained

Blue serene, cool, spiritual, distant, aloof, sad

Crystal visionary, spiritual, pure, clear

Dice a gambler in life, a risk-taker, lucky Gold valuable, weighty, refined, desirable, rich Ice calm, refreshing, in love, cool

Large confident, capable, healthily, egoistic

Multicolored versatile, moody, multi-ethnic

Paper vulnerable, playful, trying out an identity

Red hot-tempered, passionate, courageous,

aggressive

Small modest, realistic, keeping a low profile

Transparent candid, observant, objective If your ladder is... ..your friends... Broken have let you down, are in trouble

Reaching into the sky help you grow spiritually, help you to achieve

Wood are cultured, are educated, are familiar

If your horse is... ..your partner is.....

Arabian aristocratic, elegant, proud, nervous

Black mysterious, romantic, brunet

Saddled married, hard-working, domesticated

Brown warm, earthy, ordinary, sensual Running

busy, active, energetic, athletic White idealized,

well, of high principles Ridden by someone

rational, goal-oriented If the storm is... ..trouble is...

Electrical shocking, illuminating, enlightening

Rainstorm bringing tears, necessary for growth

Wind bringing change, energizing, renewing If

the flowers are... ..children are....

Roses passionately loved

Bouquet close to one another, close in age

Many flowers your life's work' other people's In a vase your pride, cherished, possessed,

on display

GRAMMAR AND STYLE GUIDELINES

Grammar Be specific.

Make sure your sentences have a subject and a verb.

Be sure the subject and the verb agree in number and tense.

Do not overwrite or overstate.

Be sure the nouns and pronouns in a sentence agree.

Do not dangle modifiers; place them close to words they modify.

Adverbs modify verbs and adjectives; don't confuse them with adjectives, which modify nouns.

Pronouns should refer clearly to an antecedent.

Pronouns and antecedents should agree in number.

Use the correct pronoun. Equal thoughts require parallel sentence construction. Check for the correct tense.

Always check spelling.

Capitalization

Capitalize the first word in a sentence.

Capitalize proper names. Numbers.

Spell out numbers under 10; use figures for others.

Spell out a number that begins a sentence.

Be consistent when using numbers in a series.

Use figures for measurements in technical, mathematical, or scientific text; with abbreviated units of measure and symbols, with percentages and decimal fractions.

Use figures for money when the dollar or cent symbol is used, or if there are fractional amounts over one dollar.

Use figures for dates when the month precedes the day.

Use figures for time unless you use o'clock.

Conclusion. BUILDING A TIGHT PLOT, DO NOT FORGET TO:

- put the main character into the conflict and decide how the conflict will end

- map the plot events that move steadily, with possible complications, to a climax and resolution sketch details of main characters and settings decide on point of view

- think ahead about what you want readers to feel and whether you want them to reflect on an idea or theme

- keep your readers interested, the plot can't wander or change direction on him

- keep your story in line and your readers involved with the following techniques:

- arouse interest immediately. Open with a sharp dialogue, a mood-setting description, a puzzle, or a fast action.

- establish the conflict quickly, and never forget it. Get to the main problem as soon as possible, and make sure all events and details are important to it. This doesn't mean you can't provide background and colourful details – just make them count the plot.

- keep the current action clear but the future uncertain. Create suspense or curiosity about what may happen, but don't pull tricks out of a hat. Even a surprise ending should be believable.

- keep events in a chronological order unless you must give a flashback, a memory or a scene of imported past events.

- resolve the conflict in a satisfying, original way. After the climax of the conflict, the reader needs to see that the loose ends are tied up – and that's all. This is not the time to drag things out; and unless you are writing a fable, it isn't the time to announce a moral or a theme. Instead, try showing the main characters in the final moment of an action, thought, or a dialogue.

Bibliography:

1. Про освіту : Закон України. Київ, 1996. 36 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ, 2003. 261 с.
3. Кремень В.Г. Освіта и наука України – інноваційні аспекти. Київ, 2005. 448 с.
4. Шаленко О.П. Іноземні мови – для життя. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2002. № 1-2. С. 28–32.

References:

1. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy [On education: Law of Ukraine]* (1996). Kyiv, 36 p. [in Ukrainian].
2. *Zahalnoievropejski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [Pan-European recommendations for language education: study, teaching, assessment]*. Kyiv, 2003. 261 p. [in Ukrainian].
3. Kremen, V.H. (2005). *Osvita y nauka Ukrainy – innovatsiini aspekty. [Education and science of Ukraine – innovative aspects]* Kyiv. 448 p. [in Ukrainian].
4. Shalenko, O.P. (2002). *Inozemni movy – dlia zhyttia. Foreign languages – for life. Inozemni movy v navchalnykh zakladykh – Foreign languages in educational institutions*. № 1-2. P. 28–32. [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.7>

УДК 81'42

Яна ШВЕЦЬ

викладач кафедри теорії та практики перекладу, Івано-Франківський національний технічний університет нафти й газу, вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, Україна, 76019
ORCID: 0000-0003-1863-5027

Yana SHVETS

Lecturer, Department of Translation Theory and Practice, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, str. Karpatska, 15, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76019
ORCID: 0000-0003-1863-5027

ВЕРБАЛЬНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ В КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ДОМЕНІ «АРТУРІВСЬКА ЖІНКА»

VERBAL OBJECTIFICATION OF PRECEDENT PERSONALITIES IN THE CONCEPTUAL DOMAIN "ARTHURIAN WOMAN"

Концептуальний домен «артурівська жінка» найширше представлений у текстах легенд про короля Артура XV–XXI ст. Його понятійний субстрат представляє собою одну з жіночих особистостей, яка відіграла значну роль в житті та діяльності легендарного короля Артура, що профілізується в досліджуваному дискурсі XV–XXI ст. у ПО Guinevere, Morgana і Lady of the Lake. **Метою** статті є дослідження вербальної об'єктивації прецедентних особистостей в концептуальному домені «артурівська жінка». **Наукова новизна.** Прецедентні жіночі особистості являють собою певні соціокультурні типи / «модельні особистості», головною ознакою яких є відображення ціннісних орієнтирів поведінки. Вони є концептами «типізованої особистості», образом, створеним на основі соціокультурних критеріїв і специфічних характеристик вербальної та невербальної поведінки. Поряд із цим вони постають і як узагальнені образи особистості, чия поведінка та ціннісні орієнтири, відчутно впливаючи на лінгвокультуру в цілому, є показниками етнічної та соціальної своєрідності суспільства. **Висновки.** У підсумку статті виділено жіночі прецедентні особистості Guinevere, MorGana, Lady of the Lake, які складають концептуальний домен «артурівська жінка» у легендах про короля Артура, та проаналізовано лінгвістичні особливості їх актуалізації

Ключові слова: концептуальний домен, прецедентна особистість, легенди про короля Артура, номінація.

The conceptual domain "Arthur's woman" is most widely represented in the texts of legends about King Arthur XV–XXI centuries. His conceptual substratum is one of the female personalities who played a significant role in the life and work of the legendary King Arthur, which is profiled in the studied discourse of the XV–XXI centuries. in the software of Guinevere, Morgana and Lady of the Lake. **The aim** of the article is to study the verbal objectification of precedent personalities in the conceptual domain "Arthurian woman". **Scientific novelty.** Precedent female personalities are certain socio-cultural types / "model personalities", the main feature of which is the reflection of values of behavior. They are concepts of "typified personality", an image created on the basis of socio-cultural criteria and specific characteristics of verbal and nonverbal behavior. Along with this, they appear as generalized images of the individual, whose behavior and values, significantly influencing the linguistic culture in general, are indicators of ethnic and social identity of society. **Conclusions.** As a result of the article, female precedents Guinevere, MorGana, Lady of the Lake, who make up the conceptual domain "Arthur's woman" in the legends of King Arthur, are highlighted, and the linguistic features of their actualization are analyzed.

Keywords: conceptual domain, precedent personality, legends about King Arthur, nomination.

Актуальність проблеми. Об'єктом цієї роботи є прецедентні особистості (ПО), предметом – їхня вербалізація в концептуальному домені «артурівська жінка», що разом зумовлюють й основну мету розвідки – вербальна об'єктивація жіночих прецедентних особистостей в дискурсі легенд про короля Артура. Відповідно, постають і такі конкретні завдання: з'ясувати номенклатуру концептуального домену «артурівська жінка», визначити лінгвальні особливості

їхньої репрезентації та актуалізації в артурівському дискурсі.

Мета статті – дослідити вербальну об'єктивацію прецедентних особистостей в концептуальному домені «артурівська жінка».

Виклад основного матеріалу. Концептуальний домен «артурівська жінка» найширше представлений у текстах легенд про короля Артура XV–XXI ст. Його понятійний субстрат представляє собою одну з жіночих особистостей, яка відіграла значну роль в житті

та діяльності легендарного короля Артура, що профілізується в досліджуваному дискурсі XV–XXI ст. у ПО *Guinevere*, *Morgana* і *Lady of the Lake*.

Прецедентні жіночі особистості являють собою певні соціокультурні типи / «модельні особистості», головною ознакою яких є відображення ціннісних орієнтирів поведінки [3, с. 87]. Вони є концептами «типизованої особистості», образом, створеним на основі соціокультурних критеріїв і специфічних характеристик вербальної та не- вербальної поведінки [5, с. 6]. Поряд із цим вони постають і як узагальнені образи особистості, чия поведінка та ціннісні орієнтири, відчутно впливаючи на лінгвокультуру в цілому, є показниками етнічної та соціальної своєрідності суспільства [2, с. 5].

Прецедентна особистість *Guinevere* пов'язана із легендарністю, мудрістю та відданістю Двору королеви. Номінація *Guinevere* походить від валлійського *Gwenhwyfar* (*Gwenh* – ‘примара’, *wyfar* ‘білий’). В історії монаха Джеффри Монмутського “*Historia Regum Britanniae*” / «Історія королів Британії» (1135–1137), ім'я Гвіневіри транслітерувалося як *Guanhumaga*, а вже у творах Середньовіччя зустрічаються форми *Guinevere*, *Guenevere* та *Genievre* на позначення дружини короля Артура. Ці форми фігурують зараз в британській художній літературі.

У британській літературі XVI–XVIII ст. ПО *Guinevere* згадується в одинадцяти з 27 творів, виявляючи різні образно-оцінні характеристики, які не обов'язково наявні у словниках, але з достатньою частотністю використовуються в текстах Артуріани.

Говорячи про образно-оцінний субстрат ПО *Guinevere*, встановленого на основі прецедентного тексту (ПТ) Т. Мелорі «Смерть Артура», не можна не помітити, що воно має ніби дві іпостасі. Перша традиційно апелює до таких характеристик, як «жінка», «дружина», «королева». Друга виявляється пов'язаною з похитливими характеристиками ПО *Guinevere*, а саме, «коханка», «зрадниця», «руйнівниця Камелоту». Образно-оцінний шар ПО *Guinevere* виявляє в ряд образних характеристик як позитивного (шляхетність, привітність, вишуканість, строгість, могутність, відданість, краса), так і негативного (чужоложство, зрада) гатунку, що разом сприяють валоризації прецедентної особистості *Guinevere* в лінгвокультурі Британії.

З огляду на валоративний чинник, концептуальна структура ПО *Guinevere* постає у діаді: позитивно-оцінного (краса (*faire queene* *dame* *Guenever*, *beauteous consort*, *exquisite*

beauty, *beautiful Queen*), могутність (*they were received by the Queen in the most affectionate manner*), шляхетність (*gracious Queen*), величність (*Your Majesty*), доброта (*goodly Queene Guenever*), негативного (чужоложство («*This Queen of England was in love with Lancelot of the Lake*»; «...when Lancelot of the Lake, the favourite of Queen Genievre»)) факторів конститування.

Зазначені оцінно-образні характеристики ПО *Guinevere* є базисними для сучасного англomовного дискурсу. Про це свідчать, зокрема, дані BNC, де зафіксовано одинадцять випадків використання *Guinevere*-номінацій, п'ять з яких є результатом вторинної і шість – первинної. Внаслідок утворення лексем способом вторинної номінації в сучасному дискурсі відбувається збагачення лексеми «*Guinevere*» та навантаження її новими лексичними значеннями, зокрема у двох позиціях, що були виявлені у творах XXI ст. – жіноче ім'я та назва сорту троянд.

Отже, ПО *Guinevere* представляє собою ко-ролеву Камелоту, кохану жінку Ланселота, основними характеристиками якої є мудрість, краса та могутність. Це ПО внутрішньо суперечливе і багатозначне. З огляду на валоративний чинник, концептуальна структура ПО *Guinevere* постає у діаді: позитивно-оцінного (шляхетність, краса, величність, доброта), негативного (чужоложство) факторів свого конститування. Співвідношення полюсно протилежних ознак ПО є різним.

ПО *Guinevere* виступає цікавим об'єктом дослідження в артурівських легендах, що обумовлено тим фактом, що жінка в епоху правління Артура займала особливе місце у лицарському товаристві, а це відповідно, знайшло своє вираження і у мові.

Не менш цікавим для лінгвістичного аналізу є прецедентні особистості фейрі, що символізують напівжінок-напівфей, які чарували лицарів Круглого Столу, володіли вмінням зцілення та чаклунства. Артурівські фейрі – це безумовно *fata MorGana* та *Lady of the Lake*.

Прецедентна особистість *Fata Morgana*, що є легендарною постаттю розповідей про короля Артура, виступає в різних іпостасях: як цілителька, як чарівниця, як фейрі та навіть, як богиня. Образно-оцінну складову досліджуваної ПО можна встановити на основі фахових джерел, де вона постає в двох іпостасях: як зведена сестра Артура по матері, яка проживала на острові Авалон та як цілителька, ворожка, богиня та навіть фетрі.

У британській літературі XVI – XVII ст. ПО *MorGana* не згадується в артурівському

дискурсі, і лише в XVIII – XXст. можна виявити різні образно-оцінні характеристики досліджуваної прецедентної особистості, які з достатньою частотністю використовуються в текстах Артуріани (згадка досліджуваного ПО у тринадцяти творах).

Образно-оцінний субстрат ПО MorGana, представлений також двома іпостасями: позитивні: чесність (*fair a lady*), могутність її чар (*by enchantment*) та негативні – підступність (*cunning Morgan le Fay*).

З огляду на валоративний чинник, концептуальна структура цього ПО постає у триєдності: позитивного (магічність (*dazzling witch*), добродієність (*virtuous Morgana*), витонченість (*a ladye subtle, proud, and wise*), та негативного (підступність (*coward Morgan*), ворожість (*winding her fingers into the woman's hair, gave her a cuff that would have set*), чорна магія (*Morgan, Lady of Shadowland*), злість (*lute Morgan, despicable Morgana*) факторів конститування. Кількісне співвідношення цих полюсно протилежних рубрик оцінки майже однакове.

У BNC зафіксовано 6 випадків використання Morgana-номінацій, і лише одна з них є результатом первинної номінації. Вторинні номінації, побудовані за мотивами оцінної образності ПО MorGana, трапляються в сучасному англійському публіцистичному та офіційно-діловому мовленні. Отже, ПО MorGana представляє собою чаклунку-фею Моргану, основними характеристиками якої є магічні вміння, ворожість та краса.

Прецедентна особистість Lady of the Lake асоціюється в легендах про короля Артура з мечем Excalibur, який Володарка Озера подарувала Артуру, коли він зійшов на престол. Однак в артурівському дискурсі Lady of the Lake не належить до якогось певного індивідуума, а є почесним титулом хранительки-чаклунки, який може переходити від однієї жінки до іншої. Саме магічність та містичність образу відносить Lady of the Lake до прецедентних особистостей, що представлені жіночими прецедентними іменами Nimue та Viviane. На основі дефініцій взятих із фахових джерел можна виділити такі три ознаки прецедентної особистості Lady of the Lake: титул володарки озера, яким володіла чаклунка Вівіан; кохана Мерліна, який піддавшись її чарам навчив магії та згубив своє життя та жінка, яка виховувала маленького Ланселота, а потім зробила його одним з лицарів Круглого Столу. Саме на основі цих характеристик формується образно-оцінна структура аналізованого ПО.

Ознаки, що встановлені на основі прецедентного твору Т. Мелорі «Смерть Артура» формують поняттєвий каркас ПО Lady of the Lake, зокрема «загадковість», «могутність», «привітність», «підступність» та «жорстокість».

Артурівський дискурс XVI–XVIII ст. фіксує використання ПО Lady of the Lake у трьох творах цього періоду. Досліджуваний ПО об'єктивує при цьому три характерні ознаки, що формують образний каркас: «могутність» (*vigorous Lady of the Lake*), «підступність» (*had seized the sage in his sleep, enchanted and confined him in a tomb*) та «зрадливість» (*perfidious Lady of the Lake*).

Для сучасної англійської лінгвокультури вербалізація досліджуваного ПО є також актуальною проблемою. Контексти BNC фіксують 8 випадків використання Lady of the Lake-номінацій, три з яких є результатом вторинної і лише п'ять – первинної. Вторинні номінації, побудовані за мотивами оцінної образності ПО Lady of the Lake і зафіксовані в BNC, трапляються в сучасному англійському публіцистичному та неакадемічному мовленні. Не можна не помітити, що вони базуються на традиційній оцінко-образній ознаці концепту (історичність), яка вербалізується в назві квітів, художніх творів, п'єси, кафе/ресторану.

Отже, ПО Lady of the Lake представляє собою титул Володарки Озера, що вербалізується поряд із іншими прецедентними особистостями. Цей ПО внутрішньо суперечливий і багатозначний. З огляду на валоративний чинник, концептуальна структура ПО Lady of the Lake постає у триєдності позитивно-оцінного (загадковість, могутність, привітність), так і негативного (жорстокість, підступність) та нейтрально-оцінного (історичність) факторів свого конститування. Співвідношення полюсно протилежних ознак ПО є майже однаковими.

Отже, аналіз ПО Lady of the Lake вказує на той факт, що як і інші прецедентні особистості артурівського дискурсу, ця лексема міцно закріпилася в британській літературі, актуалізуючи первинно закладені ознаки у творах XVI–XX ст., та обросла в сучасному британському дискурсі новими оцінними характеристиками, що призводять до появи вторинної номінації Lady of the Lake-лексеми.

Висновки та пропозиції. Підводячи підсумок, зазначимо, що: 1) прецедентні особистості Guinevere, MorGana та Lady of the Lake є постаттями легендарного світу, головною ознакою яких є відображення ціннісних ознак жіночих постатей британського лінгвокультури.

турного простору, які формують концептуальний домен «артурівська жінка», Досліджувані ПО виступають показниками етнічних та лінгвокультурних знань та знаходять своє мовне вираження в контекстах британської культури XVI–XXI ст.;

2) зміст та структура цих ПО актуалізуються через значення мовних одиниць, що їх репрезентують, а також словникові дефініції і мовленнєві контексти. Дані лексикографічних джерел, праці британських і американських вчених, присвячених вивченню артурівської символіки, вказують на культурну активність та значеннєвість досліджуваних жіночих прецедентних особистостей. Первинне значення, закладене ПТ Т.Мелорі «Смерть Артура», а також символні характеристики встановлені на його основі, актуалізуються протягом XVI–XX ст. незмінними, обростаючи однак у XXI ст. новими оцінними ознаками; 3) цін-

нісна складова досліджуваних ПО постає в триєдності: позитивно – оцінних, нейтрально-оцінних та іноді негативно-оцінних факторів конститування. Співвідношення полюсно протилежних ознак у відсотковому відношенні є майже однаковим; 4) прецедентні особистості Guinevere, MorGana та Lady of the Lake формують 5 гендерних бінарних жіночих стереотипів, тобто судженню з негативною оцінкою протиставляється судження з позитивною: «доброта» vs «злість», «відьмарство», «підступність» vs «привітність», «ніжність»; «чужоложство», «спокусливість», «загадковість» vs «закоханість»; «злість» vs «благородність»; «підступність» vs «чесність»; «могутність» vs «жіночність». BNC фіксує використання досліджуваних ПО у 5 типах дискурсу: розмовному, художньому, офіційно-діловому, науковому та публіцистичному.

Література:

1. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание. Пер. с англ. и отв. ред. М.А. Кронгауз. Москва : Русские словари, 1996. 712 с.
2. Дмитриева О.А. Лингвокультурные типы России и Франции XIX века: Автореф. дис. доктора филол. наук / Волгоградский гос. пед. ун-т. Волгоград, 2007. 24 с.
3. Карасик В.И. Лингвокультурный типаж. Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения Общероссийской общественной организации «Российская ассоциация лингвистов-когнитологов» / Под ред. Г.Н. Манаенко, Вып. 5. Ставрополь : ПГЛУ, 2007. С. 86–89.
4. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
5. Селиверстова Л.П. Лингвокультурный типаж «звезда Голливуда» : автореф. дис. канд. филол. наук / Волгоградский гос. ун-т. Волгоград, 2007. 19 с.
6. Thomas Malory. Le Mort d'Arthur. URL: <http://www.gutenberg.org/ebooks/1251>.

References:

1. Vezhbitskaya, A. (1996) *Yazyk. Kul'tura. Poznanie. [Language. Culture. Cognition]*. Translation from English. and resp. ed. M.A. Kronhaus. Moscow: Russian Dictionaries. 712 p.
2. Dmitrieva, O.A. (2007) *Lingvokul'turnye tipazhi Rossii i Frantsii XIX veka [Linguo-cultural types of Russia and France of the XIX century] Extended abstract of Doctor's thesis*. Volgograd. Volgograd State Pedagogical University. 24 p.
3. Karasyk, V.Y. (2007) *Lynhvokulturnyi typazh. Yazyk Tekst. [Linguocultural type. Language. Text]. Dyskurs: Nauchnyi almanakh Stavropolskoho otdeleniya Obshcherossyiskoi obshchestvennoi orhanyzatsyy "Rossyiskaia assotsyatsiya lynchvystov-kohnytolohov" – Discourse: Scientific Almanac of the Stavropol Branch of the All-Russian Public Organization "Russian Association of Linguists and Cognitologists"* Ed. G.N. Manaenko, no. 5. Stavropol. P. 86–89.
4. Karasik, V.I. (2002) *Yazykovoy krug: lichnost', kontsepty, diskurs [Language circle: personality, concepts, discourse]*. Volgograd: Peremena, 2. 477 p.
5. Seliverstova, L.P. (2007). *Lingvokul'turnyy tipazh "zvezda Gollivuda" [Linguocultural type "Hollywood star"] Extended abstract of candidate's thesis*. Volgograd: Volgograd State University. 19 p.
6. Thomas Malory. Le Mort d'Arthur. Retrieved from: <http://www.gutenberg.org/ebooks/1251>.

ЖУРНАЛІСТИКА

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.8>

UDC 811.111'42:070.447(045)

Yurii POLYEZHAYEV

Candidate of Sciences in Social Communications, Zaporizhia National Technical University,
street Zhukovsky, 66, Zaporozhye, Ukraine, 69600
ORCID: 0000-0001-9160-6945

Юрій ПОЛЕЖАЄВ

кандидат наук із соціальних комунікацій, Запорізький національний технічний університет,
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна, 69600
ORCID: 0000-0001-9160-6945

**FUNCTIONAL PARADIGM OF TRAVEL MEDIA-TEXTS
IN ENGLISH TRAVEL-JOURNALS****ФУНКЦІОНАЛЬНА ПАРАДИГМА ТРЕВЕЛ-МЕДІАТЕКСТІВ
В АНГЛОМОВНИХ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛАХ**

The article analyzes the functional paradigm of travel-media texts, which are published at the pages of English-language travel journals. The definition of travel-media text is offered. The author highlights the attributive and modular features of travel-media texts. Informative, educational, communicative, entertaining and relaxing functions, specified for any travel-media text, were classified as attributive ones. Modular functions include utilitarian (or informative), nation-building and imahological, advertising, image-making functions.

Keywords: function, travel-journal, travel-media text, informative-educational function, communicative function, entertaining-relaxation function, utilitarian function, nation-building and imahological function, advertising function, image-making function.

У статті проаналізовано функціональну парадигму тревел-медіатекстів, що розміщені на шпальтах англomовних тревел-журналів. Запропоновано дефініцію тревел-медіатексту. Автором виділено атрибутивні та модусні функції тревел-медіатекстів. До атрибутивних функцій віднесено інформативно-просвітницьку, комунікативну, розважально-релаксаційну, що властиві будь-якому тревел-медіатексту. До модусних функцій віднесено утилітарну, націєтворчу та імагологічну, рекламну, іміджеву.

Ключові слова: функція, тревел-журнал, тревел-медіатекст, інформативно-просвітницька функція, комунікативна функція, розважально-релаксаційна функція, утилітарна функція, націєтворча та імагологічна функція, рекламна функція, іміджева функція.

Formulation of the problem. In the present informational space the proportion of semantically determinative texts is increasing in terms of travel-content. This is due to a number of reasons. The change in the axiological priorities of ordinary consumers of information is to be called among the main ones, namely, their attitude to rest, the emergence of the so-called global middle class, which is capable of traveling, and the most diverse globalization processes are to appear. In the English-speaking world travel-media texts have become an equal constituent part of the informational space even in the 50ths of last century and they are in constant genesis now. Today they are represented in the form of journalistic texts, PR and advertising materials, which often change themselves adapting to the

needs of informational and communicational space. Travel media text (journalistic, advertising and PR ones) is a specific kind of intellectual and creative activity, focused on representing enormous spectrum of issues, related to traveling and tourism, and it is aimed at the implementation of a number of important socially significant functions. The priority of these or quite different functions is the main characteristic for each type of the text. At the same time the expansion of functional specifics, crowding out of those or other functions, changes in their priority are usually caused by external factors. Travel media texts, like all other media texts, are “poly-functional objects, carriers of products not only journalistic activities, but also other types of social activity” [3]. At the same time, each text

focuses on the implementation of dominant functions for themselves, depending on their own communicative strategy.

Analysis of recent research and publications.

If the functional priorities of media texts were repeatedly considered by modern scholars, in particular V. Lyzanchuk [1], T. Naumenko [3], I. Penchuk [4], N. Filatov [7], etc. But the functions of travel-media texts were not studied enough. In order to create a stereoscopic vision of the functional paradigm of travel-media texts it is appropriate to implement the scientific experience of professionals in the field of travel journalism, namely, M. Damkjaer [9], T. Nunes [16], M. Pratt [17], R. Shrome [20], A. Waade [9].

Setting of the objectives. The purpose of this work is to develop a functional paradigm of travel-media texts in modern English-language travel journals, represented in the global informational space. The setting of the objectives and solving of the following tasks are directed to achieve this goal. Firstly, this is a description of the main functions of media texts; and secondly, the detection of the functional priorities of travel-media texts.

Presenting main material. The background of basic material. It is proposed to accept the polycodal and multi-institutional type of journalistic media product in terms of the travel media text, where travel-content is the semantic determinant. It means that the thematic content of the certain text is aimed at representation of information about local attractiveness to the traveler and its constituents (flora, fauna, natural phenomena, artefacts) and the ethnic and cultural environment (its actants, practices, customs and traditions). The existence of modern English-speaking travel journals in the frame of various types of journalistics (lifestyles, entertainment, scientific, cognitive, service) and various discourses (ideological, nation-building, consumerism, environmental, intercultural communication) gives grounds to mention that the list of their functions will be transparent and rather specific one. Speaking about the discussion of the problem, related to the functions of media, the attraction of general philosophical ideas of scientists, as to the very concept of "function", seems to be quite productive one. According to philosophical definition [6, p. 636], the function in social sciences is "a role performed by different processes and structures to maintain the integrity and stability of the systems they are part of" [6, p. 636]. In other words, it is the role of one object in relation to another one, role-playing "appointment" of a structural element in the system [8].

At the same time, according to V. Feofanov, "the processes taking place in each system of

social activity are ultimately determined by the fact that it carries out a certain function in the broader sense. This function acts as an external necessity, as the factor that determines this system of activity" [5, p. 165]. Considering such general philosophical understanding of the concept of function and taking into account the achievements of modern science on the functions of the media, we have identified a list of functions of travel logs. We can't but mention that it was taken into account the indisputable fact that travel journals, to a certain extent, are in two different qualitative systems: the media system and the tourism system. One of the most important functions of the travel journals are informative and educational ones, which provide publications in order to acquaint their readers with interesting destinations and natural local environment, foreign traditions and historical monuments, attractive routes for traveling, helping to expand horizons and enrich the general cultural erudition. It is worth mentioning that travel issues do not only publish materials that promote the overall erudition and the intellectual and cultural level of recipients, but also represent useful information related to the activities of certain travel agencies, specific tourist destinations, specific conventions (behavioral, racial genderal, religious, ethnic) typical for a particular region. The combination of an informative very start with an educational one (it can still be called a cultural and educational one) is a remarkable characteristic for travel journalism, determined by its above-mentioned binary status. Another function of travel journals is entertainment and relaxation, which consists of orientation of their content in order to provide the potential reader with emotional, aesthetic, intellectual satisfaction. For example, most travel logs actively use visual components (spectacular photos, fonts, color scheme, etc.), which are designed to produce positive impression, to form the author's attitude towards verbally represented information through the intensification of emotional and psychological elements. The implementation of this function largely contributes to the actualization of literary abilities of the journalist and it depends on his skill to introduce the material, on his skills of the effective representation of travel-content as an exciting narrative (this involves the originality of the author's narrative manner, the wealth of expressive means, etc.). It depends, to a large extent, on the ability of travel text entertainment of the reader and gives him emotional and psychological satisfaction. An important function of travel journals is also communicative one. Nobody can deny that these editions help to establish intercultural dialogue. As

F. Hanusch stated that “travel journalism, as a rule, assumes the role of mediator in the dialogue of cultures, and it is precisely because of it that foreign culture begins to be perceived by the recipient of travel-text as more comprehensible and attractive in the aspect of communication” [11, p. 678]. It could be applied to both entertainment issues that open unknown locations to their readers and familiarize them with interesting customs of their population and articles about informational and advertising manner to foster tourists’ demand, providing mostly pragmatically targeted information. They also try to fill the “gap” of “ignorance” in the minds of potential tourists for their better adaptation for another cultural environment. Representing “alien” culture, travel journals are capable of shaping representations of some nations about others, contributing to the development of mutual understanding, or vice versa, fueling hostility, xenophobic sentiment, and intolerance. Nowadays, when there is some interest to fiction and the reader prefers travel journals, they are increasingly joining the implementation of a responsible mission, definitely, the formation of stereotypical representations of representatives of other cultures. In addition they affect self-esteemation and identity itself, both, individuals and the nation in a whole. Considering this, it is correct to state that travel journals are capable of performing image-making and nation-building functions. Regardless to the nation-building function, the acquaintance with the works of modern scholars encourages the selection of two main vectors of its implementation. The first one can be characterized by the concept of V. Lyzanchuk, according to which the purpose of the activity of any modern media, the content and nature of its functioning, methods and forms of filing journalistic materials should be determined, first of all, by standards of journalistic professionalism. To these standards, which must be followed by domestic journalism, he refers to “Ukrainian national consciousness, state thinking, high morals and spirituality, patriotism and civic courage” [1]. I. Penchuk expresses solidarity with him and emphasizes the crucial role of the modern media and journalists working under the “cultivating a sense of dignity and patriotism in youth” that “begins with overcoming the complex of lesser value, the destruction of stereotypes about Ukrainian backwardness and provincialism” [4]. The second vector of nation-building function of travel logs is connected with the formation of the identity of the potential recipient, as repeatedly written by T. Nunes [16], M. Pratt [17], R. Shrome [20] and others. In the opinion of specialists in culture D. Morley and K. Robins

the unification of social relations in the postmodern society highlights the “crisis of global identity”, that is why travel-journalists, at the same time, act as peculiar interpreters and creators of narratives that preserve the image of the identity of different people [14, p. 10]. D. Row emphasizes that “national, racial and ethical images and metaphorical mythologies are designed and selectively mobilized in the process of consumption. Tourists enter these images into cultural, economic, political and social images of a heterogeneous society” [18, p. 261]. H. Cheng and G. Holt argue for that travel journalism is capable of giving a potential tourist-reader the experience that an ethnographer usually has: “Both ethnographers and tourists are involved in cultural typing (and not just a description) in an alien context, which allows them to form in their consciousness a certain idea of the culture of the host party” [10, p. 103]. Most of travel-editions also have utilitarian (or informative) function, which has the ability to formulate certain ideas about the optimal ways to meet their own needs in mind of the recipient, associated with travel, trips, tourism. F. Hanusch convinces that a traveling narrative is usually aimed at stimulating of a potential recipient to travel, as well as, providing his interesting and useful information about potentially attractive routes, destinations of the recreational potential of a particular location [11]. The advertising function is closely linked with the utilitarian function of travel logs. Almost every travel journal contains a large amount of pragmatically oriented content that engages a potential recipient. This engagement can relate to aspects of the domestic and consular plan (advertising of certain travel companies, hotels, restaurants, entertainment, etc.), as well as the actual tourist product, which is served in the form of recommended routes, exciting descriptions of attractive destinations and so on. It must be clarified that the indicated Internet sites of tour operators, hotels, which are presented at the end of texts about tourist attractions of certain areas are the indicator of its detection. The publication, dedicated to the descriptions of resorts, detailed routes with instructions for recreation, etc. is also common practice. According to the German philosopher N. Luhmann, advertising, itself, veily “encourages the taste of people, who do not have it” [2, p. 76]. Modern communication scientists have repeatedly emphasized that utilitarianism (in the western scientific tradition it is equated with consularism), the travel narrative function, as a rule, is combined with entertaining and informative functions. A. Jansson, for example, persuades that in the travel-text there is presence of several diverse aspects (documentary, consu-

lar and entertainment), which lead to a combination of three modes in one narrative space: “journalistic documentary, entertainment facts and consular information” [13, p. 435]. These three modes, according to P. Scannell, form a specific communicative intentionality [19, p. 41], as well as what the researcher B. Nichols calls “the mode of representation” [15, p. 223]. Danish scientists M. Damkjaer and A. Waade emphasize that travel-text is simultaneously aimed at persuading the recipient and influencing his attitude to a particular situation or problem in order to inform him and cause interest [9, p. 41]. So a functional syncretism of travel journalism manifests itself, due to the fact that it is at the crossroads of various discourses [12]. The optional functions of travel logs can be attributed to the image function. For its implementation, in particular, the majority of publications at the pages of such niche types of travel-editions as “Inflaty” are targeted. However, there are often materials aimed at creating a positive impression: image of certain regions, routes, tourist brands or companies that provide certain services at the pages of other travel magazines. The implementation of the image-making function is provided by the concept of a publication, covering a wide range of topics, related to

recreation and tourism, in particular, it informs about tourist firms and their services. Having, obviously, partnership with a particular tour operator, it contributes to the formation of its favorable estimation (image) in the eyes of a potential consumer of travel services. The success of the implementation of the travel-texts of all these functions depends on the adequate correlation of such participants in the communicative process as the addresser (author of travel-articles, columnist, leading column narrator, etc.) and the addressee (potential consumer of travel-content).

Conclusions. The presence of travel journalism as the topic-oriented intellectual and creative activity of contemporary journalists at the crossroads of various types of journalism (lifestyles, entertaining, scientific, cognitive, service) and various discourses (ideological, nation-building, consumerism, ecological, and discourse of intercultural communication) determines the list of executable travel log functions. Functions of travel-media text can be: informative and educational, communicative, entertaining and relaxing, utilitarian (or informative), nation-building and imahological, advertising, image-making.

Bibliography:

1. Лизанчук В. Фундаментальні засади стандартів журналістської праці в Україні. URL: http://journ.lnu.edu.ua/publications/visnyk27/Statti27_Lyzanchuk.htm.
2. Луман Н. Реальность массмедиа / пер. с нем. А. Антоновского. М.: Праксис, 2005. 256 с.
3. Науменко Т. Функция журналистики и функции СМИ. URL: <http://credonew.ru/content/view/176/52>.
4. Пенчук І. Історико-культурологічні передачі регіонального телерадіомовлення як фактор формування національної свідомості молоді. Культура народів Причорномор'я. Симферополь: Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского, 2003. № 37. С. 304–308.
5. Феофанов В. Социальная деятельность как система. Новосибирск, 1981. 304 с.
6. Философский словарь / под ред. И. Фролова. 7-е изд., перераб. и доп. М.: Республика, 2001. 719 с.
7. Филатова Н. Туристический дискурс в ряду смежных дискурсов: гибридизация или полифония? Вестник Московского государственного областного университета. Серия «Лингвистика». М.: МГОУ. 2012. № 3. С. 41–46.
8. Щепилова Г. Функциональный подход к изучению рекламы в СМИ. Медиаскоп. 2011. № 2. URL: <http://www.mediascope.ru/node/847>.
9. Damkjaer M., Waade A. Armchair Tourism: Travel Series as a Genre. Travel Journalism: Exploring Production, Impact and Culture / ed. by F. Hanusch and E. Fursich. New York: Palgrave Macmillan, 2014. P. 39–59.
10. Cheng H., Holt G. Tourism as a Conciseness of Struggle. Critical Studies in Mass Media. 1991. Vol. 8. P. 102–118.
11. Hanusch F. A Profile of Australian Travel Journalists' Professional Views and Ethical Standards. Journalism. 2012. Vol. 13(5). P. 668–686.
12. Hanusch F. The Dimensions of Travel Journalism: Exploring New Fields for Journalism Research beyond the News. Journalism Studies. 2010. Vol. 11(1). P. 68–82.
13. Jansson A. Spatial Phantasmagoria: The Mediatization of Tourism Experience. European Journal of Communication. 2002. Vol. 17. № 4. P. 429–443.
14. Morley D., Robins K. Spaces of Identity: Global Electronic Landscapes and Cultural Boundaries. London: Roudge, 1995. 257 p.
15. Nichols B. Introduction to documentary. Bloomington: Indiana University Press, 2001. 223 p.
16. Nunes T. Touristic Studies in Anthropological Perspective. Hosts and Guests: the Antropology of Tourism / ed. V. Smith. 2-nd ed. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989. P. 265–279.
17. Pratt M. Imperial Eye: Travel Writing and transculturation. London: Routldge, 1992. 257 p.

18. Row D. Leisure and “Australianess”. *Media, Culture and Society*. 1993. № 15(2). P. 253–269.
19. Scannell P. Kommunikativ intentionalitet i radio og fjernsyn. *Medienkultur*. 1994. Vol. 10. P. 30–41.
20. Shrome R. Postcolonial Interventions in the Rhetorical Canon: An “Other” View. *Communication Theory*. 1996. Vol. 6(1). P. 40–59.

References:

1. Lizanchuk V. *Fundamental'ni zasady standartiv zhurnalists'koї pratsi v Ukraїni [Fundamental principles of journalistic standards in Ukraine]*. Retrieved from: http://journ.lnu.edu.ua/publications/visnyk27/Statti27_Lyzanchuk.htm. [in Ukrainian].
2. Luman N. (2005). *Real'nost' massmedia [The reality of the mass media]* / trans. A. Antonovskogo. Moscow: Praksis. 256 p. [in Russian].
3. Naumenko T. *Funktsiya zhurnalistiki i funktsii SMI. [The function of journalism and the functions of the media]*. Retrieved from: <http://credonew.ru/content/view/176/52>. [in Russian].
4. Penchuk I. (2003). Istoriko-kul'turologichni peredachi regional'nogo teleradiomovlennya yak faktor formuvannya natsional'noї svidomosti molodi. [Historical and cultural programs of regional television and radio broadcasting as a factor in the formation of national consciousness of youth]. *Culture of the peoples of the Black Sea region. Simferopol: Tauride National University. V.I. Vernadsky*, № 37. S. 304–308. [in Ukrainian].
5. Feofanov V. (1981). *Sotsial'naya deyatel'nost' kak sistema. [Social activity as a system]*. Novosibirsk. 304 p. [in Russian].
6. *Filosofskiy slovar' Philosophical Dictionary* / ed. I. Frolov. 7th ed., Reworked. and ext. Moscow: Respublika, 2001. 719 p. [in Russian].
7. Filatova N. (2012). Turisticheskii diskurs v ryadu smezhnykh diskursov: gibridizatsiya ili polifoniya? [Tourist discourse in a number of related discourses: hybridization or polyphony?] *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Seriya "Lingvistika"- Bulletin of Moscow State Regional University. Linguistics series*. Moscow: MGOU. № 3. P. 41–46. [in Russian].
8. Shchepilova G. (2011). Funktsional'nyy podkhod k izucheniyu reklamy v SMI. [Functional approach to the study of advertising in the media] *Mediascope – Mediaskop*. № 2. URL: <http://www.mediascope.ru/node/847>. [in Russian].
9. Damkjaer M., Waade A. (2014). Armchair Tourism: Travel Series as a Genre. *Travel Journalism: Exploring Production, Impact and Culture* / ed. by F. Hanusch and E. Fursich. New York: Palgrave Macmillan, P. 39–59.
10. Cheng H., Holt G. (1991). Tourism as a Conciseness of Struggle. *Critical Studies in Mass Media*. Vol. 8. P. 102–118.
11. Hanusch F. (2012) A Profile of Australian Travel Journalists' Professional Views and Ethical Standards. *Journalism*. Vol. 13(5). P. 668–686.
12. Hanusch F. (2010) The Dimensions of Travel Journalism: Exploring New Fields for Journalism Research beyond the News. *Journalism Studies*. Vol. 11(1). P. 68–82.
13. Jansson A. (2002). Spatial Phantasmagoria: The Mediatization of Tourism Experience. *European Journal of Communication*. Vol. 17. № 4. P. 429–443.
14. Morley D., Robins K. *Spaces of Identity: Global Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*. London: Roudge, 1995. 257 p.
15. Nichols B. (2001). *Introduction to documentary*. Bloomington: Indiana University Press, 223 p.
16. Nunes T. (1989). *Touristic Studies in Anthropological Perspective. Hosts and Guests: the Antropology of Tourism* / ed. V. Smith. 2-nd ed. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, P. 265–279.
17. Pratt M. (1992). *Imperial Eye: Travel Writing and transculturation*. London: Routldge, 257 p.
18. Row D. (1993). Leisure and “Australianess”. *Media, Culture and Society*. № 15(2). P. 253–269.
19. Scannell P. (1996). Kommunikativ intentionalitet i radio og fjernsyn. *Medienkultur*. 1994. Vol. 10. P. 30–41.
20. Shrome R. Postcolonial Interventions in the Rhetorical Canon: An “Other” View. *Communication Theory*. Vol. 6(1). P. 40–59.

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2021.2.9>

УДК 811.111'42:070.447(045)

Аліна САЇК

кандидат філологічних наук, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
пр. Дмитра Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005
ORCID: 0000-0001-5092-9481

Alina SAIK

Candidate of Philological Sciences, Dnipropetrovsk Polytechnic National Technical University,
19 Dmytro Yavornytskoho Ave., Dnipro, Ukraine, 49005
ORCID: 0000-0001-5092-9481

**МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ЕТНОПСИХОЛОГІЧНА ОЗНАКА
КУЛЬТУРИ НАЦІЇ****MENTALITY AS ETHNOPSYCHOLOGICAL CHARACTER
OF NATION CULTURE**

У статті подається сучасне трактування поняття «менталітет». Формування національної мовної картини світу відбувається під впливом цілої низки факторів – географічного, історичного, культурного, релігійного (названі чинники є визначальними величинами також для процесів виникнення і становлення таких системних утворень, як національна психологія і національна мовна особистість (національний менталітет)). Описується формування концептуальної картини світу. Розглядаються два типи концептуалізації навколишньої дійсності. Представлено низку факторів, під впливом яких відбувається формування національної мовної картини світу.

Ключові слова: менталітет, концептуальна картина світу, мовна картина світу, етнос, мова, свідомість, образ.

In the article modern definition of mentality is given. The formation of a national linguistic picture of the world occurs under the influence of a number of factors – geographical, historical, cultural, religious (these factors also act as determining values for the emergence and formation of such systemic formations as national psychology and national linguistic personality (national mentality)). The formation of a conceptual outlook of the world is described. Two types of conceptualizing of surrounding reality are under analysis. A number of factors, which influence at the formation of a nation language outlook of the world, are presented.

Keywords: mentality, conceptual outlook of the world, language outlook of the world, ethnicity, language, consciousness, image.

Постановка проблеми. В умовах постійного розвитку людства та процесів, що відбуваються у навколишній дійсності, постає логічне питання про те, чи впливає все це на зміни у ментальності, у її характері тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом це питання порушується науковцями у багатьох працях із когнітивної лінгвістики, що свідчить про його актуальність. Значним внеском у дослідження цього питання національної ментальності стали роботи О. Колісника, О. Киричука, А. Маленко, Т. Воропаєвої, І. Грабовської, І. Лисого, А. Швецової та ін.

Постановка завдання. Формування ментальності як етноодиниці в умовах розвитку світу.

Виклад основного матеріалу. Складником комплексу основних уявлень (знань) людей про світ, закладених у свідомість такими інформаційними каналами, як культура, мова, релігія, наука, суспільні контакти,

є поняття «менталітет», у визначенні якого серед дослідників немає одностайності («колективне несвідоме», «культурний код», «духовний ефір» – широке розуміння; «психологічні особливості етносу», «національна свідомість», «традиція» – вузьке розуміння). Когнітивні дослідження культури народу і його менталітету співвідносяться з об'єктивацією структурних параметрів, які визначають організаційні та функціональні характеристики ментально-мовного інформаційного простору, систематизація якого (тобто виділення концептів) формує концептуальну картину світу, яку визначають як «сукупність знань, уявлень представників етносу, результатів людської діяльності і процесів дослідження та пізнання світу» [11, с. 5], тобто система понять про сукупність фрагментів довколишнього світу (як реальних об'єктів і явищ (предмети, властивості, дії, стани тощо), так і ірреальних, витворених роботою люд-

ської фантазії (біс, домовик, лісовик та ін.)) [5, с. 121]. Водночас до неї додається і система значень, які знаходять своє втілення в цих фрагментах через посередництво словаз-нака і слова-концепту [3, с. 11]. Отже, у формуванні ККС беруть участь, з одного боку, поняття, в яких етнічна свідомість відображає сукупність об'єктів довколишнього світу, об'єднаних у систему, а з іншого – система смислів, що пов'язані з цими реаліями через посередництво мовних засобів (слів). Під терміном «концептуальна система» дослідники розуміють «сукупність згустків понять, образів, із яких складається світ» [7, с. 5], ментальний рівень (ментальну (психічну) організацію), де розташовується сукупність наявних концептів, даних людському розуму, упорядковане об'єднання; це система думок і знань про навколишній світ, яка здійснює відображення досвіду людини [6, с. 15]. Поряд із концептосферою (сферою знань) є концептосфера мови, яка є сферою вербалізованих знань, ознаки якої значною мірою детермінуються поведінковими особливостями, складом характеру, способом мислення і структуровані дійсності. Сучасне наукове трактування поняття «менталітет» охоплює сукупність символів, формування яких відбулося в межах відповідної конкретної історико-культурної епохи та національності. У процесі спілкування із собі подібними (тобто повторення) відбувається закріплення згаданої сукупності символів. Вони є основою ККС певного народу. Здебільшого мова є засобом розкриття стилю мислення народу, а також створення концептуального, неповторного його образу, доповнення якого здійснюється через мистецтво, парамовлення, правила етикету тощо [2, с. 137]. У мові, зокрема в його лексичному складі, знаходить своє яскраве відображення характер і світогляд народу. Так, наприклад, дослідження лексики певної мови дає змогу зробити висновки про специфіку бачення світу носіями цієї мови [1, с. 481]. Географічне середовище постає однією з основних детермінант становлення етнічної ментальності. Це той комплекс природних умов, який виник незалежно від людини. Етнічні спільноти тісно пов'язані з географічним середовищем. Етнологи помітили, що в різних точках планети є етноси з такими ментальними рисами. До детермінант розвитку етнічного менталітету належать також образ і ритм життя, які впливають зі специфіки природного середовища й господарської діяльності. Кожна етнокультура має свій власний «ментальний інструментарій» – мову, обряди, міфи, вірування, звичаї, мисте-

цтво, мораль тощо. На національну культуру сучасного українського суспільства істотно вплинули соціальноісторичні й історико-культурні аспекти формування й еволюції засад українського етносу, що стало й підвалинами формування особливостей національної ментальності України. У ментальному феномені слід враховувати не тільки і не стільки особливості психологічних характеристик народу, скільки формоутворення національної свідомості, які відповідають його певному способу життєдіяльності. Національна ментальність не зводиться до чисто психологічного явища, вона має буттєвий статус в історичній практиці народу. Національна ментальність є структурою, що складається історично. Україна (як історична нація) має специфічну, притаманну саме їй ментальну структуру. Означена ментальна структура є віддзеркаленням складного взаємопроникнення та щільного взаємозв'язку суспільних явищ, що описуються такими термінами соціальних наук, як національна (етнічна) психологія, національна вдача, національний характер, народна пам'ять, національні архетипи, національна мрія, національна ідея, самоврядні потенції української ментальності тощо [12, с. 141]. Різноманітне і глибоке розкриття сутності суспільного життя людини неможливе і поза розумінням такого явища, яке окреслюється поняттям «етнос». Етнос – це група людей, яка історично склалася на певній території і характеризується спільністю мови, культури, побуту, звичаїв, традицій, способу життя та особливостями психічного складу. Етнічне буття людини прив'язане до певної місцевості з її географічними особливостями, що позначається на особливостях побуту і культури, на характері людей, традиціях, звичаях, спільній історичній долі та інших об'єднувачих факторах, що далеко виходять за межі географічного середовища. Етнос характеризується і певною спільністю психічних рис індивідів, що входять до його складу, які формуються під впливом природнокліматичних умов. Проте етнос, будучи за своїм походженням пов'язаним із природою та тривалою генетичною еволюцією, свої головні характеристики отримує в соціально-культурному оформленні, вони передаються від покоління до покоління через історичну пам'ять, через засвоєння культурних надбань, традицій тощо. Етнос є не суто природним утворенням, а його історичною асиміляцією в культурі, що здійснюється багатьма поколіннями людей. Формування ККС детермінується особливостями культурного та соціального життя того чи іншого етносоціуму, його об'єктивним та

суб'єктивним вимірами. Через це кожний такий етносоціум формує свій, неповторний, відмінний від інших загальний образ світу. Як слушно у зв'язку з цим зауважує В. Кононенко, «в концептуальних баченнях кожного етносу знайшли відтворення ментальні риси, психіка народу – носія цих духовних цінностей» [4, с. 234]. Тому слова та виражені ними концепти можуть бути позначені яскравою національною специфічністю і навіть унікальністю [12, с. 141]. Отже, кожне етнічнеутворення має свій спосіб сприйняття і пояснення світу, який відображається мовою цієї етноодиниці. «Щоб уловити свої душевні рухи, – писав О. Потебня, – щоб осмислити свої зовнішні сприйняття, людина повинна кожне з них об'єктивувати у слові і слово це привести у зв'язок з іншими словами» [8, с. 120–121]. Різні мови, будучи «різними баченнями» (В. фон Гумбольдт) того самого об'єкта, формують кожна свою матрицю концептуалізації світу. Водночас кожна мова є певним складником того ментально-мовного простору, який охоплюється поняттям «картина світу». Інакше кажучи, окрема мова – це своєрідний інструмент відображення дійсності та матеріальна форма існування результатів цього процесу. «Різність» поглядів на світ, яку демонструють різні мови, дає підстави для констатації того факту, що, умовно кажучи, кількість мов прямо пропорційна кількості варіантів його концептуалізації, тобто картин світу. Мова, як слушно зазначає Т. Цив'ян, будучи дуже складною знаковою системою, що здатна самоналаштуватися, є єдиним кодом моделі світу, що наділений здатністю описати (перекодувати) будь-яку ситуацію: як розташовану поза мовою, так і в середині її (автометаопис) [10, с. 369]. У мові відбуваються процеси перетворення ментальних одиниць (структур ментального рівня) на значення, що становлять структури мовної свідомості, які є носіями сформованого в результаті пізнавальної діяльності етноодиниці спільного уявлення про світ: закріплені в значеннях різних слів і висловів, ці уявлення про світ у своїй сукупності утворюють відповідну єдину систему поглядів і установок, які різною мірою поділяються всіма носіями мови. Така єдина система поглядів і установок одержала назву «мовна картина світу». Мовні знаки – носії інформації (знань) – функціонують як репрезентанти (і продукти) психічних процесів, оскільки, як відомо, мова є механізмом формування і втілення (матеріалізації) думки. Тому мовні (поверхневі) структури фігурують як посередницькі (медіаторські) для процесів вивчення структур

когнітивних (глибинних). Між сферою мови і сферою когніції, які насправді є різними формами експлікації знань, є органічний взаємозв'язок, який полягає у тому, що слова як знаки понять вступають у взаємозв'язки тільки тоді, коли відповідні поняття є компонентами пропозитивних (суб'єктно-предиктаних) структур, утримуваних у закодованому вигляді в пам'яті людини, які існують як відображені людською свідомістю фрагменти позамовної дійсності. Знаки природної мови можна кваліфікувати як точки, крізь які можливе проникнення, занурення до найголовнішого механізму, який здійснює когнітивне опрацювання інформації, – внутрішньому ментальному лексикону людини. МКС перебуває у зв'язках із мовною свідомістю. Когнітологічний (культурологічний) підхід до розгляду проблематики, пов'язаної з мовною свідомістю, дає змогу констатувати наявність певного соціально-культурного простору, у межах якого відбувається взаємодія між мисленням, мовою і мовленням, результатом чого постають сформовані цією взаємодією ментальні образи як одиниці мовної свідомості, об'єктивація яких здійснюється за допомогою відповідних мовних засобів. Свідомість виявляє ознаки рівневої структурованості: на першому рівні виділяється мовна свідомість, що як складник входить до комунікативної свідомості, яка залучається до формування когнітивної свідомості відповідного національного утворення. Водночас виявлено підстави для виділення загальнолюдської та етнічної свідомості, співвідносних із певними ментальними універсаліями – спільною логіко-поняттєвою системою людини – (для першого типу) та відповідним етнічним простором (простором етнічної мови), де відбуваються процеси переплавлення одиниць ментального плану в одиниці плану вербального (для другого типу). Спираючись на це, можна вести мову про два типи концептуалізації довколишньої реальності. Перший тип становить загальнолюдський поняттєвий універсум. Йому протиставляється національний простір концептуалізованої дійсності, який характеризується такими аспектами світосприйняття, що визначаються специфікою функціонування відповідної культурно-мовної моделі членування світу. Для обох типів притаманне позиціонування людини як осереддя процесів концептуалізації. Крізь призму першого типу людина є членом кореляції «людина – людство», що ж до другого, то вона вступає в опозиційні відношення на лінії «людина – етнос». Формування національної мовної картини світу від-

бувається під впливом цілої низки факторів – географічного, історичного, культурного, релігійного (названі чинники є визначальними величинами також для процесів виникнення і становлення таких системних утворень, як національна психологія і національна мовна особистість (національний менталітет)). МКС є суб'єктивним образом реального, об'єктивного світу; така суб'єктивність визначається специфікою погляду на світ (світорозуміння) відповідної етноодиниці – творця і носія мови. Розгляд картини світу кожної мови відбувається із залученням до

цієї процедури даних фольклору, міфології, культури цього народу; причому інколи поняття картини світу кваліфікується навіть «як безпосереднє відображення психології народу» [9, с. 10].

Висновки і пропозиції. Отже, у концептуальній картині світу знаходять своє відображення результати людської діяльності, пізнавальних процесів, спрямованих на дослідження світу, знання та уявлення членів етносоціуму про навколишній світ, про себе в цьому світі і про світ у собі. Відображення цих знань і уявлень категоріями і формами певної мови формує мовну картину світу.

Література:

1. Булыгина Т.В., Шмелев А.Д. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). Москва, 1997. 576 с.
2. Верещагіна Т.О. Концептуальна картина світу у контексті міжкультурної комунікації. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2008. Вип. 24. Ч. 1. С. 137–141.
3. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика. Київ. 2007. 262 с.
4. Кононенко Віталій. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ–Івано-Франківськ, 2004. 248 с.
5. Лисиченко Л.А. Лексико-семантична система української мови. Харків, 1997. 129 с.
6. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. Москва, 2005. 256 с.
7. Пікалова А.О. Вербалізація концепту людина в поетичних текстах Михайла Стельмаха : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2009. 20 с.
8. Потебня А.А. Мысль и язык. Киев, 1993. 192 с.
9. Урысон Е.В. Проблемы исследования языковой картины мира: Аналогия в семантике. Москва, 2003. 224 с.
10. Цивьян Т.В. Категория демутивности в структуре новогреческого этноязыкового пространства. Славянское и балканское языкознание. Человек в пространстве Балкан. Поведенческие сценарии и культурные роли. Москва, 2003. С. 369–389.
11. Яковлева В.Б. Вербалізація концепту сім'я в українській мовній картині світу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2008. 19 с.
12. Ясакова Н.Ю. Персональний статус суб'єкта в контексті способів репрезентації картини світу. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2008. Вип. 24. Ч. 4. С. 140–146.

References:

1. Bulyhyna T.V., Shmelev A.D. Yazykovaia kontseptualizatsiya myra (na materyale russkoi hrammatyky). Linguistic conceptualization of the world (based on Russian grammar). Moscow, 1997. 576 p. [in Russian].
2. Vereshchahina T.O. (2008). Kontseptualna kartyna svitu u konteksti mizhkulturnoi komunikatsii [Conceptual picture of the world in the context of intercultural communication]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu – Linguistic and conceptual pictures of the world*. Vip. 24. Ch. 1. S. 137–141. 2008. Vyp. 24. Ch. 1. S. 137–141. [in Ukrainian].
3. Zhaivoronok V.V. (2007). *Ukrainska etnolinhvistyka [Ukrainian ethnolinguistics]*. Kyiv. 262 p. [in Ukrainian].
4. Kononenko Vitalii (2004). *Kontsepty ukrainskoho dyskursu: monohrafiia. [Concepts of Ukrainian discourse: monograph]*. Kyiv – Ivano-Frankivsk. 248 p. [in Ukrainian].
5. Lysychenko L.A. (1997). *Leksyko-semantychna systema ukrainskoi movy. [Lexical and semantic system of the Ukrainian language]*. Kharkiv, 1997. 129 p. [in Ukrainian].
6. Maslova V.A. (2005) *Kohnytyvnaia lnhvystyka [Cognitive linguistics]*. Moscow, 2005. 256 p. [in Russian].
7. Pikalova A.O. (1993). Verbalizatsiia kontseptu liudyna v poetychnykh tekstakh Mykhaila Stelmakha [Verbalization of the concept of man in the poetic texts of Mikhail Stelmakh]: author's ref. dis. ... cand. philol. Science: 10.02.01. Kharkiv, 2009. 20 p. [in Ukrainian].
8. Potebnia A.A. (1993). *Mysl y yazyk [Thought and language]*. Kiev, 192 p. [in Ukrainian].
9. Uryson E.V. (2003). *Problemy yssledovaniya yazykovoi kartyny myra: Analohiya v semantike [Problems of research of a linguistic picture of the world: Analogy in semantics]*. Moscow, 2003. 224 p. [in Russian].
10. Tsyvian T.V. (2003). *Katehoryia demynutyvnosti v strukture novohrecheskoho etnoiazikovoho prostranstva. Slavianskoe y balkanskoe yazykoznaneye. Chelovek v prostranstve Balkan. Povedencheskye*

stsenaryy y kulturnye roly. [The category of diminutivity in the structure of the modern Greek ethnolinguistic space. Slavic and Balkan linguistics. Man in the space of the Balkans. Behavioral scenarios and cultural roles]. Moscow. P. 369–389. [in Russian].

11. Yakovlieva V.B. (2008). *Verbalizatsiia kontseptu sim'ia v ukrainskii movnii kartyni svitu [Verbalization of the concept of family in the Ukrainian language picture of the world]:* author's ref. dis. ... cand. philol. Science: 10.02.01. Kharkiv, 19 p. [in Ukrainian].

12. Yasakova N.Yu. *Personalnyi status sub'iekta v konteksti sposobiv reprezentatsii kartyny svitu. [The personal status of the subject in the context of ways of representing the picture of the world]. Movni i kontseptualni kartyny svitu – Linguistic and conceptual pictures of the world.* Kyiv, 2008. Issue. 24. Ch. 4. P. 140–146. [in Ukrainian].

Наукове видання

**НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ФІЛОЛОГІЯ**

Випуск 2, 2021

Засновано 2001 року
Видання виходить 6 разів на рік

Коректор *В. В. Ізак*
Комп'ютерне верстання *Н. С. Кузнєцова*

Підписано до друку 31.12.2021 р.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 5,58.
Наклад 100 прим.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.